

Mazovia_2.0.

Zrównoważony rozwój województwa mazowieckiego w nowym układzie jednostek NUTS 2 i NUTS 3. Poziom metropolitalny, regionalny i subregionalny

Raport z realizacji badania ankietowego z przedstawicielami gmin oraz miast na prawach powiatu dot. wpływu epidemii COVID-19

Stopka redakcyjna

Publikację przygotowano w ramach projektu Gospostrateg – Mazovia_2.0 pt. Zrównoważony rozwój województwa mazowieckiego w nowym układzie jednostek NUTS 2 i NUTS 3. Poziom metropolitalny, regionalny i subregionalny.

Kierownik projektu

dr hab. Mariusz-Jan Radło, prof. SGH

Koordynator badania

Paweł Huras

Zespół badawczy SGH

dr hab. Mariusz-Jan Radło, prof. SGH, dr Marta Mackiewicz, dr hab. Ewelina Szczech-Pietkiewicz

Zespół badawczy PW

Monika Zgutka, Paweł Huras, dr Katarzyna Modrzejewska, Klaudyna Nowińska, dr Marek Piotrowski, Marcin Karolak, Magda Matysiak, Ewa Bichta, Małgorzata Płaszczycza, Dariusz Parzych, Karolina Konopka

Konsultacje

Departament Rozwoju Regionalnego i Funduszy Europejskich Urzędu Marszałkowskiego Województwa Mazowieckiego w Warszawie

DOI: 10.32062/20201101

ISBN: 978-83-955545-7-5

Spis treści

1	Informacje o badaniu.....	4
2	Metodyka badania.....	5
3	Metryczka	5
4	Skutki gospodarcze stanu epidemicznego i kierunki wsparcia przedsiębiorstw.....	7
4.1	Podsumowanie i wnioski.....	14
5	Wpływ epidemii COVID-19 na finanse i realizację strategii samorządów gminnych.....	15
5.1	Podsumowanie i wnioski.....	21
6	Praca zdalna w JST	22
6.1	Podsumowanie i wnioski.....	27
7	Świadczone usługi online (e-usługi).....	28
7.1	Podsumowanie i wnioski.....	31

1 Informacje o badaniu

Rozprzestrzenianie się koronawirusa SARS-Cov-2 w świecie i rosnąca liczba zachorowań na wywoływaną przez niego chorobę o nazwie COVID-19 spotkało się z szybką reakcją polskiego rządu, który 12 marca 2020 roku wprowadził stan zagrożenia epidemicznego¹, a od 23 marca 2020 roku stan epidemii. Działania przeciwepidemiczne i zapobiegawcze, których celem było zminimalizowanie skutków epidemii objęły m.in. zawieszenie zajęć w szkołach i na uczelniach, czasowe ograniczenie różnych sposobów przemieszczania się (w tym zakaz lotów i ograniczenia w międzynarodowym transporcie drogowym), czasowe ograniczenie funkcjonowania określonych instytucji lub zakładów pracy, zakaz organizowania widowisk i innych zgromadzeń ludności czy różne formy dystansowania społecznego. Wprowadzone ograniczenia spowodowały, że wiele gałęzi polskiej gospodarki zmuszonych zostało do reorganizacji a często czasowego zawieszenia swojej działalności. Również samorządy zmuszone zostały do podjęcia działań polegających na reorganizacji ich działania, a także podjęcia kosztownych działań mających na celu minimalizację negatywnych skutków pandemii dla przedsiębiorstw.

Biorąc pod uwagę powyższe, celem badania, którego wyniki opisano w niniejszym raporcie było zebranie informacji dotyczących skutków wprowadzonego stanu epidemii i działań podjętych w jego ramach dla gospodarki gmin i powiatów województwa mazowieckiego, a także samorządów tego województwa, w tym ich finansów, strategii i działania. Wyniki tego badania pozwoliły dostrzec szerszy kontekst społeczno-gospodarczy funkcjonowania JST na Mazowszu w perspektywie planowania i realizacji polityki regionalnej województwa mazowieckiego.

Ankieta podzielona była na moduły:

- Wpływ stanu epidemii na gospodarkę gminy/ powiatu,
- Wpływ stanu epidemii na finanse samorządów,
- Wpływ na realizację strategii rozwojowych,
- Kierunki wsparcia przedsiębiorstw,
- Praca zdalna w urzędach w okresie stanu epidemii,
- Świadczone usługi online (e-usługi).

Badanie ankietowe zrealizowane zostało techniką internetowego wywiadu kwestionariuszowego CAWI z przez Zespół Działu Badań i Analiz CZIITT PW we współpracy z Urzędem Marszałkowski Województwa Mazowieckiego oraz Szkołą Główną Handlową w Warszawie.

¹ Zgodnie z Atr. 2 ust. 22) i 23) ustawy z dnia 5 grudnia 2008 r. o zapobieganiu oraz zwalczaniu zakażeń i chorób zakaźnych u ludzi stan zagrożenia epidemicznego oznacza sytuację prawną wprowadzoną na danym obszarze w związku z ryzykiem wystąpienia epidemii w celu podjęcia określonych w ustawie działań zapobiegawczych natomiast „stan epidemii” oznacza „sytuację prawną wprowadzoną na danym obszarze w związku z wystąpieniem epidemii w celu podjęcia określonych w ustawie działań przeciwepidemicznych i zapobiegawczych dla zminimalizowania skutków epidemii”.

2 Metodyka badania

Technika: CAWI

Okres realizacji: maj-czerwiec 2020

Liczba wysłanych ankiet: 314

Wypełnionych ankiet: 136

Poziom zwrotu: 43%

Badana grupa: gminy i miasta na prawach powiatu z terenu województwa mazowieckiego

Analiza: badane jednostki samorządu terytorialnego zostały podzielone na kategorie: NUTS 2 (regiony), NUTS 3 (podregiony) oraz typ gminy; podział jest rozłączny oraz wyczerpujący, każdą jednostkę badawczą przyporządkować można tylko do jednej klasy danej kategorii. Wnioskowanie statystyczne wykonano za pomocą testów nieparametrycznych z uwagi na co najwyżej porządkowy poziom pomiaru zmiennych i ich jakościowy charakter. Zależności pomiędzy zmiennymi badano testem niezależności χ^2 . Badając zależności pomiędzy dwoma grupami niezależnymi wykonano testy U Manna-Whitneya, zaś różnice pomiędzy więcej niż dwoma niezależnymi grupami badano jednoczynnikową analizą wariancji Kruskala-Wallisa (wielokrotne porównania parami) z poprawką Bonferroniego. Poziom istotności przyjęty do każdego testu to 0,05.

3 Metryczka

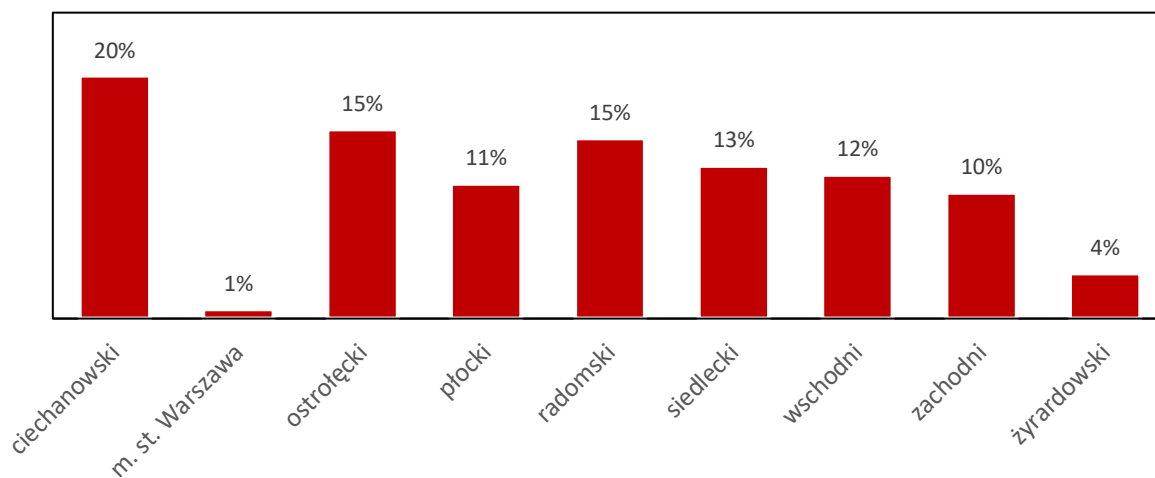
W badaniu udział wzięło 136 jednostek samorządu terytorialnego, w tym 33 z NUTS 2 warszawskiego stołecznego, i 103 z NUTS 2 mazowieckiego regionalnego. Dokonany został także podział na dziewięć podregionów (NUTS 3). Ze względu na charakter obszaru, na którym znajduje się dana jednostka terytorialna, wyróżnione zostały cztery typy gmin, jednak z uwagi na niewielką liczebność jednostek typu „miasto na prawach powiatu (3 jednostki) będą one analizowane w dalszej części raportu jako „gminy miejskie”.

Wykres 1. Podział na regiony NUTS 2 (n=136).

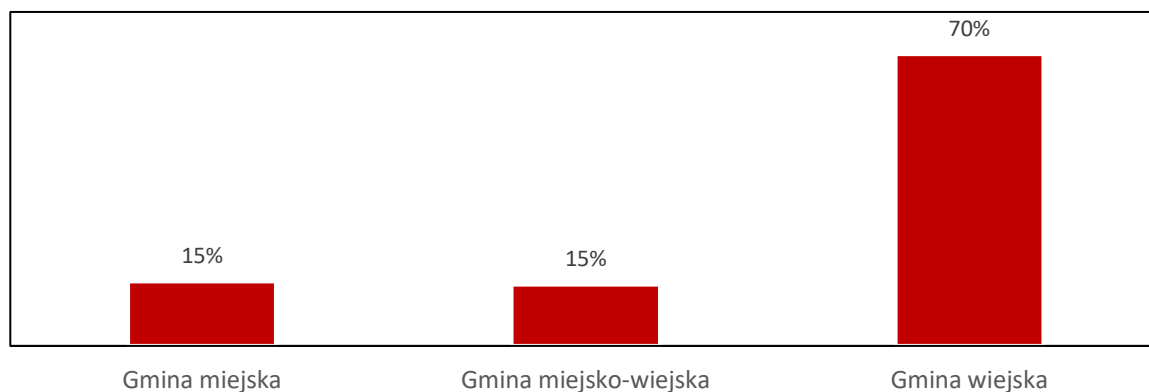
Źródło: Opracowanie własne Działu Badań i Analiz CZIIIT PW.

Wykres 2. Podział na podregiony NUTS 3 (n=136).

Źródło: Opracowanie własne Działu Badań i Analiz CZliTT PW.

Wykres 3. Typy jednostek samorządu terytorialnego (n=136).

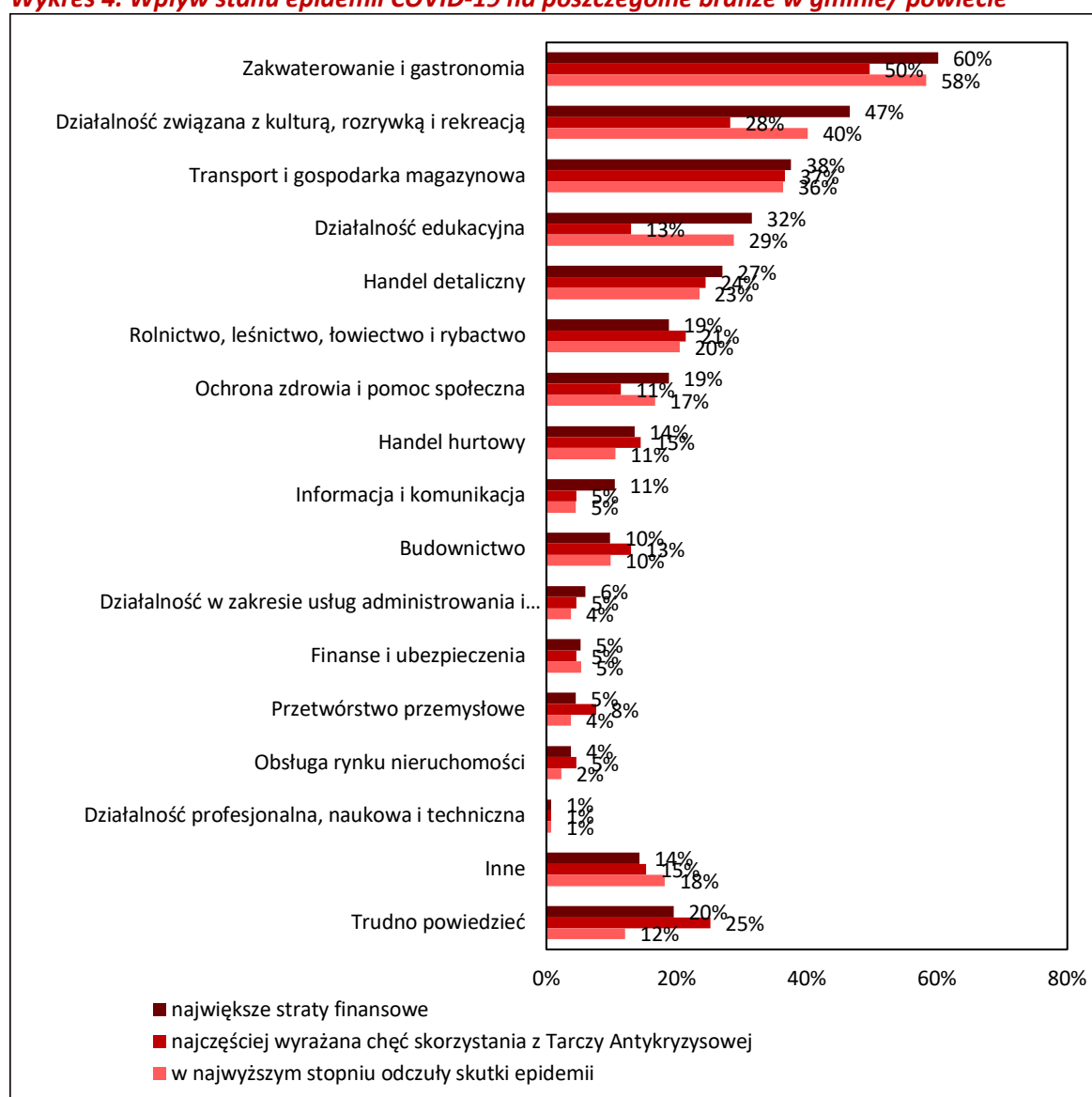
Źródło: Opracowanie własne Działu Badań i Analiz CZliTT PW.

Kolejne podrozdziały przedstawiają analizę pierwszych skutków związanych ze stanem epidemii COVID-19 w kontekście społeczno-gospodarczego funkcjonowania jednostek samorządu terytorialnego na Mazowszu. Zbadano także różnice w odpowiedziach na poszczególne pytania pomiędzy regionami województwa mazowieckiego oraz typami gmin. Ze względu na małą liczbę części podregionów, brak możliwości wnioskowania statystycznego o ewentualnych różnicach na tym poziomie podziału.

4 Skutki gospodarcze stanu epidemicznego i kierunki wsparcia przedsiębiorstw

Największe straty finansowe w opinii przedstawicieli gmin i miasta na prawach powiatu z powodu stanu epidemii COVID-19 poniosły branże związane z zakwaterowaniem i gastronomią (60% badanych wskazało tą gałąź gospodarki), działalnością kulturalną, rozrywkową i rekreacyjną (47%) oraz transportem i gospodarką magazynową (38%). Są to także trzy branże, które w najwyższym stopniu odczuły skutki epidemii oraz w których najczęściej wyrażano chęć skorzystania z Tarczy Antykryzysowej. Gałęzie gospodarki, których skutki stanu epidemii najmniej dotknęły to: przetwórstwo przemysłowe, obsługa rynku nieruchomości oraz działalność profesjonalna, naukowa i techniczna. W co czwartej jednostce samorządu terytorialnego na Mazowszu, nie potrafiąco wskazać branży, w której najczęściej wyrażano chęć skorzystania z Tarczy Antykryzysowej.

Wykres 4. Wpływ stanu epidemii COVID-19 na poszczególne branże w gminie/powiecie

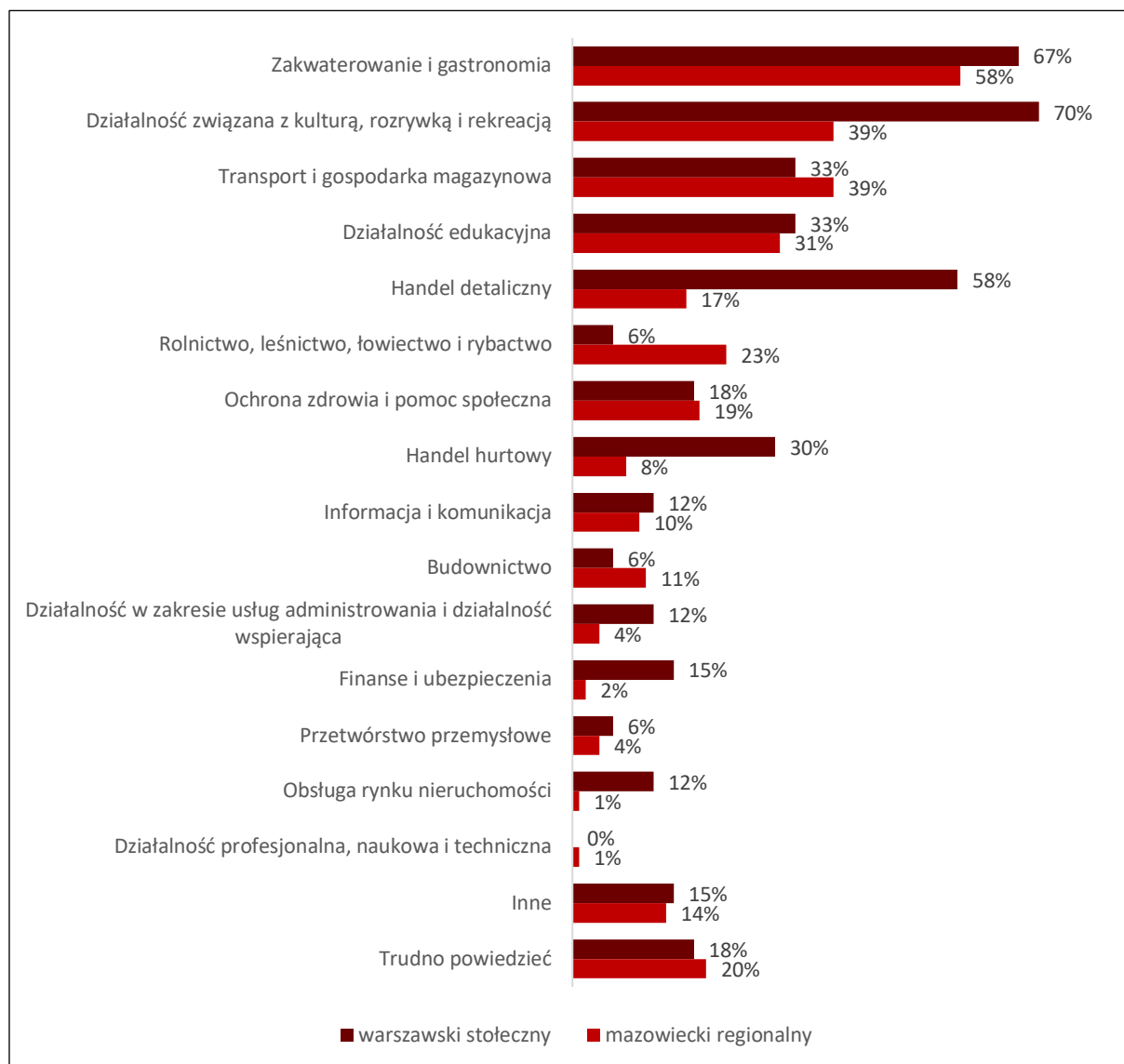

Źródło: Opracowanie własne Działu Badań i Analiz CZIIIT PW we współpracy z SGH. Pytania: Które branże w Państwa gminie/mieście poniosły największe straty finansowe z powodu epidemii COVID-19? (n=133). Które branże w Państwa gminie/

mieście najczęściej wyrażają chęć skorzystania z Tarczy Antykryzysowej? (n=131). Które branże w Państwa gminie/mieście generalnie w najwyższym stopniu odczuły skutki epidemii COVID-19? (n=132). (pytania wielokrotnego wyboru).

Skutki stanu epidemii COVID-19 nieco okazały się zróżnicowane na poziomie jednostek NUTS2 w województwie mazowieckim. Różnice te obrazuje poniższy wykres.

Wykres 5. Wpływ epidemii COVID-19 na poszczególne branże w gminie/ powiecie w podziale na NUTS 2

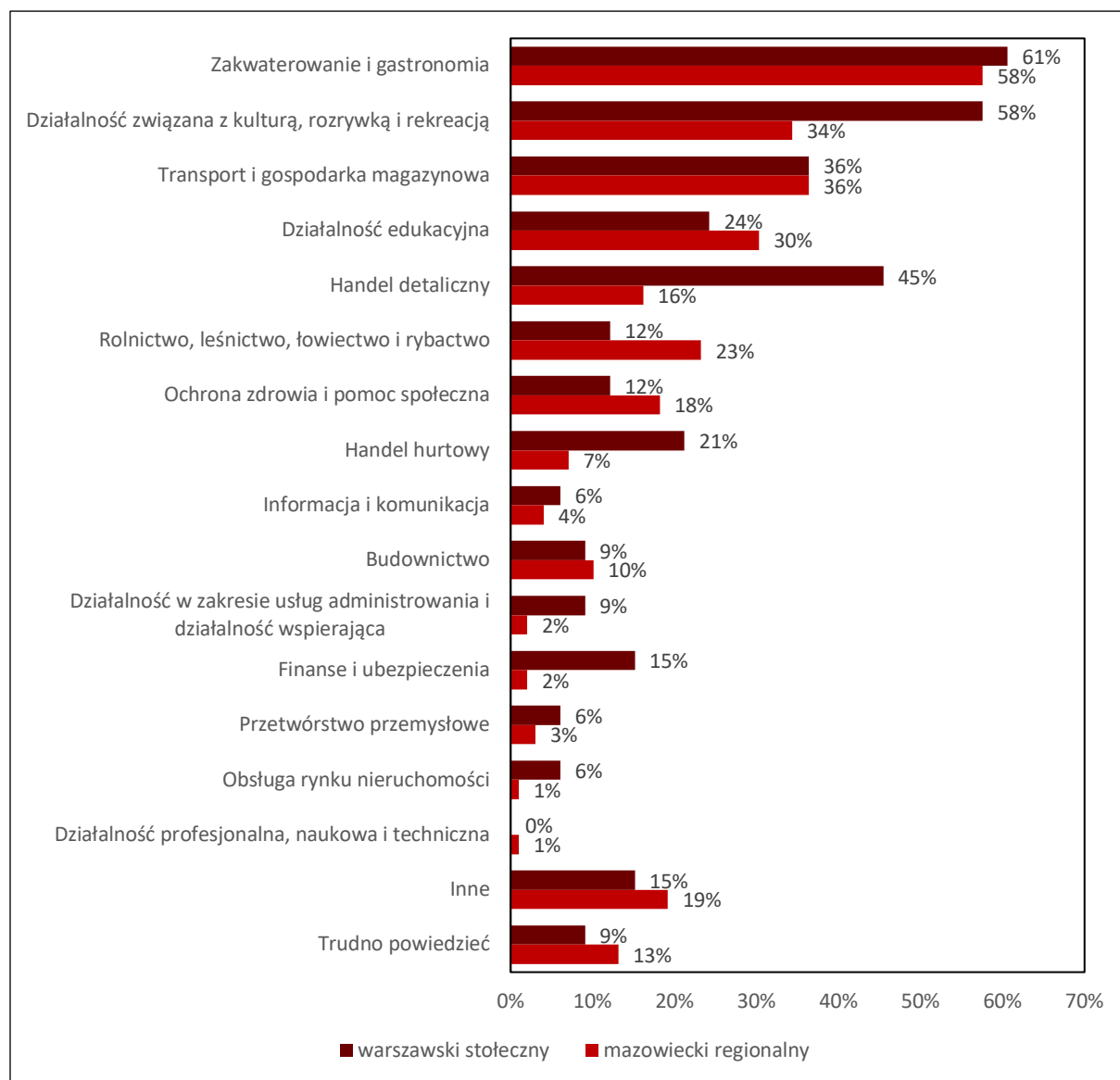

Źródło: opracowanie własne Działu Badań i Analiz CZliTT PW we współpracy z SGH. Pytanie: Które branże w Państwa gminie/mieście poniosły największe straty finansowe z powodu epidemii COVID-19? Podział na dwa regiony (warszawski stołeczny n=33, mazowiecki regionalny n=100).

Region NUTS 2 warszawski stołeczny odnotował największe straty finansowe (70% wskazań) w branżach związanych z działalnością kulturalną, rozrywkową i rekreacyjną. Ponad 2/3 wskazań dotyczyło także zakwaterowania i gastronomii. Warto zauważyć wysoki odsetek finansowych skutków w branży związanej z hurtem detalicznym (58%) oraz hurtowym (30%). Natomiast w regionie NUTS 2 mazowieckim regionalnym istotnie wyższe straty finansowe odnotowała branża związana

z rolnictwem, leśnictwem, łowiectwem oraz rybactwem (23% w porównaniu do 6% NUTS2 warszawskiego stołecznego).

Wykres 6. Wpływ stanu epidemii COVID-19 na poszczególne branże w gminie/powiecie w podziale na NUTS2

Źródło: Opracowanie własne Działu Badań i Analiz CZliTT PW we współpracy z SGH. Pytanie: Które branże w Państwa gminie/mieście generalnie w najwyższym stopniu odczuły skutki epidemii COVID-19? Podział na dwa regiony (warszawski stołeczny n=33, mazowiecki regionalny n=99).

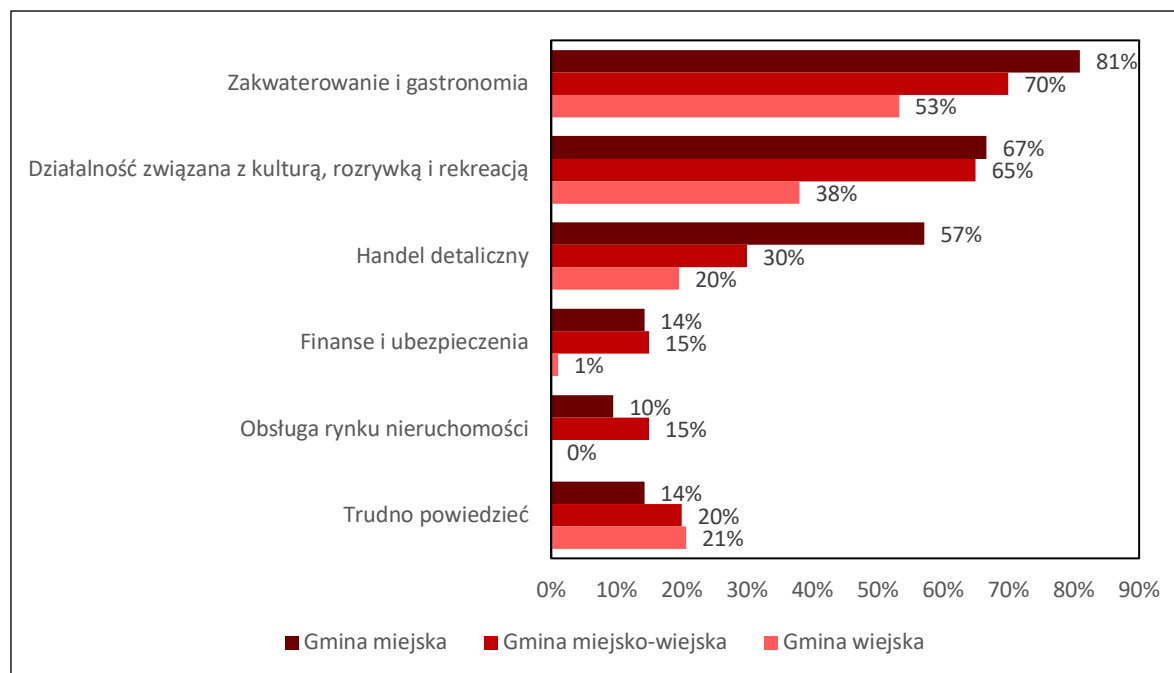
Skutki epidemii w kontekście funkcjonowania gospodarki są istotnie wyższe w regionie warszawskim stołecznym niż w mazowieckim regionalnym w branżach takich jak: finanse i ubezpieczenia, handel hurtowy i detaliczny oraz w działalności związanej z kulturą, rozrywką i rekreacją. Znacznie częściej potrzebę skorzystania z Tarczy Antykrzysowej deklarowały jednostki z regionu warszawskiego stołecznego, niż mazowieckiego regionalnego. Istotne statystycznie różnice widoczne są w branżach dotyczących: działalności związanej z kulturą, rozrywką i rekreacją (45% i 22%), handlu hurtowego (24%

i 11%), handlu detalicznego (36% i 20%), finansów i ubezpieczeń (12% i 2%), działalności w zakresie usług administrowania i działalności wspierająca (12% i 2%).

Istotne różnice widoczne są w poziomie skutków epidemii COVID-19 pomiędzy różnymi typami gmin, w następujących branżach: zakwaterowanie i gastronomia, finanse i ubezpieczenia, obsługa rynku nieruchomości, handel detaliczny, działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją. Ponadto przynależność do danego typu gminy okazała się determinantem wpływającym na częstość zgłaszania chęci skorzystania z Tarczy Antykryzysowej w gałęzi gospodarki jaką jest ochrona zdrowia i pomoc społeczna. Różnice te zachodzą pomiędzy gminami wiejskimi i miejskimi, a także pomiędzy wiejskimi, a miejsko-wiejskimi. Poniżej przedstawione wykresy pokazują tylko te branże, w których zauważone zostały różnice pomiędzy typami gmin.

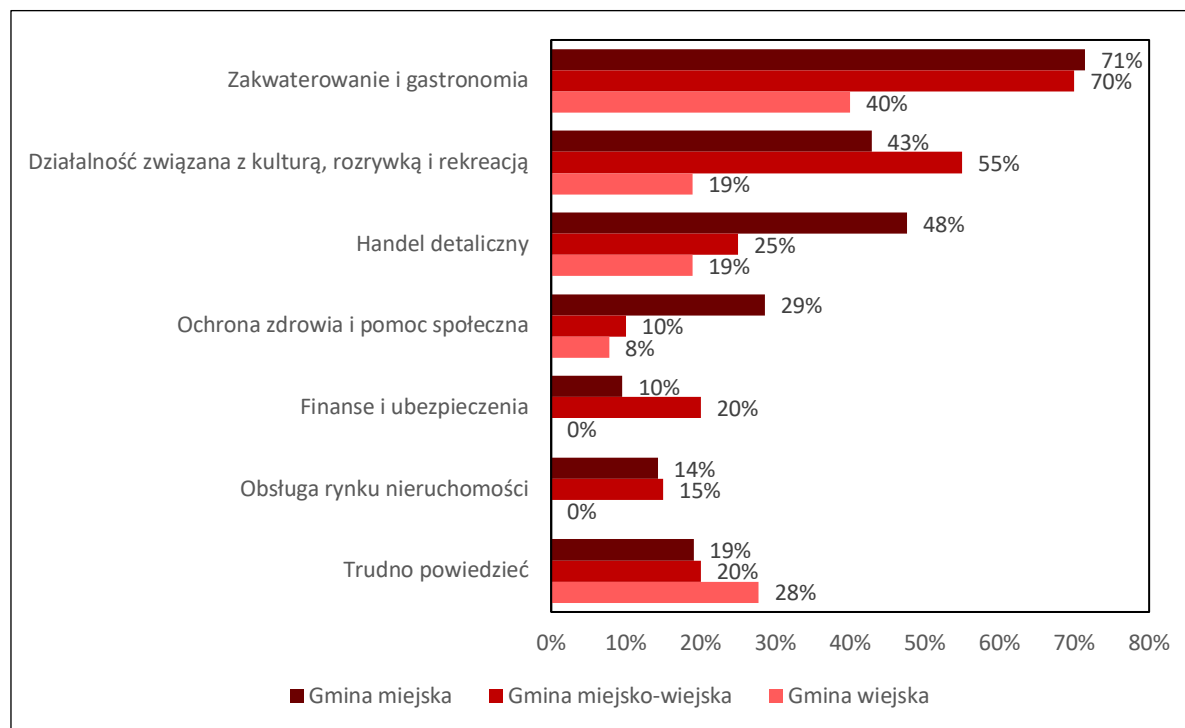
Znacząco wyższe straty (w tym także finansowe) odnotowały gminy miejskie niż wiejskie w obszarach: zakwaterowania i gastronomii, handlu detalicznego. Różnice w stratach pomiędzy gminami wiejskimi, a miejsko-wiejskimi, zauważyć można w branżach: finanse i ubezpieczenia oraz obsługa rynku nieruchomości. Warto zauważyć, że te obszary wyróżniają także nieco wyższe straty gmin miejsko-wiejskich, niż miejskich.

Wykres 7. Straty finansowe w poszczególnych branżach ze względu na typ gminy

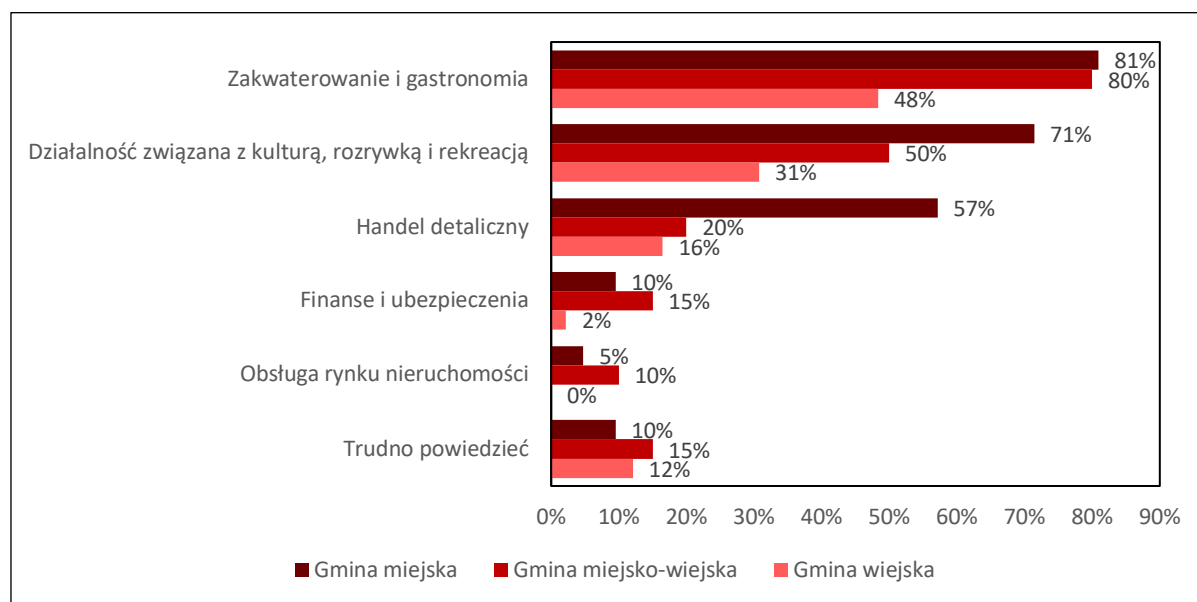
Źródło: Opracowanie własne Działu Badań i Analiz CZliTT PW we współpracy z SGH. Pytanie: Które branże w Państwa gminie/mieście poniosły największe straty finansowe z powodu epidemii COVID-19? Podział na typy gmin (miejska n=21, miejsko-wiejska n=20, wiejska n=92).

Wykres 8. Chęć skorzystania z Tarczy Antykryzysowej w podziale na typ gminy

Źródło: Opracowanie własne Działu Badań i Analiz CZliTT PW we współpracy z SGH. Pytanie: Które branże w Państwa gminie/mieście najczęściej wyrażają chęć skorzystania z Tarczy Antykryzysowej? Podział na typy gmin (miejska n=21, miejsko-wiejska n=20, wiejska n=90).

Wykres 9. Branże w największym stopniu dotknięte skutkami epidemii w podziale na typ gminy

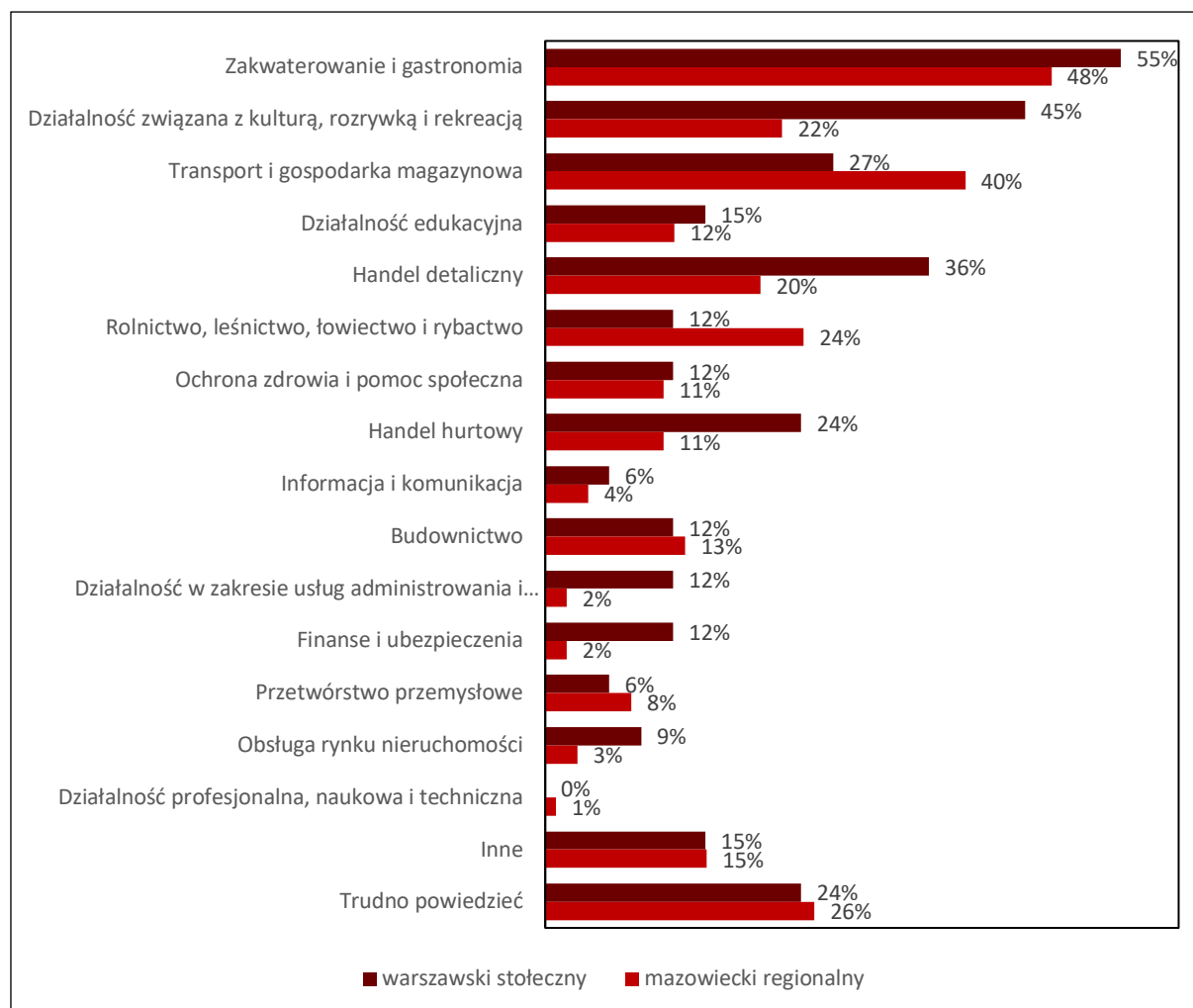

Źródło: Opracowanie własne Działu Badań i Analiz CZliTT PW we współpracy z SGH. Pytanie: Które branże w Państwa gminie/mieście generalnie w najwyższym stopniu odczuły skutki epidemii COVID-19? Podział na typy gmin (miejska n=21, miejsko-wiejska n=20, wiejska n=91).

Negatywnym skutkiem gospodarczym ograniczeń wprowadzonych w ramach stanu epidemicznego miały przeciwdziałać interwencje publiczne podejmowane przez rząd oraz samorządy. Z tego powodu w ramach badania zadaliśmy pytania o chęć korzystania z Tarczy Antykryzysowej oferowanej przez rząd, a także o wsparcie oferowane przez gminy.

Największą chęć skorzystania z Tarczy Antykryzysowej odnotowano w tych gałęziach gospodarki, w których skutki stanu epidemii były największe. Były to branże związane z zakwaterowaniem i gastronomią, działalnością kulturalną, rozrywkową i rekreacyjną oraz transportem i gospodarką magazynową. Badanie chęci skorzystania z Tarczy Antykryzysowej w podziale na NUTS 2 i branże pokazało, że chęć skorzystania z Tarczy Antykryzysowej najczęściej deklarowano w NUTS2 warszawskim stołecznym i w tych branżach, w których skutki stanu epidemicznego były najbardziej odczuwalne. W kilku branżach – w tym transporcie i gospodarce magazynowej, rolnictwie, leśnictwie, łowiectwie i rybactwie oraz budownictwo – to w mazowieckim regionalnym deklarowano wyższą chęć skorzystania z Tarczy niż w warszawskim stołecznym.

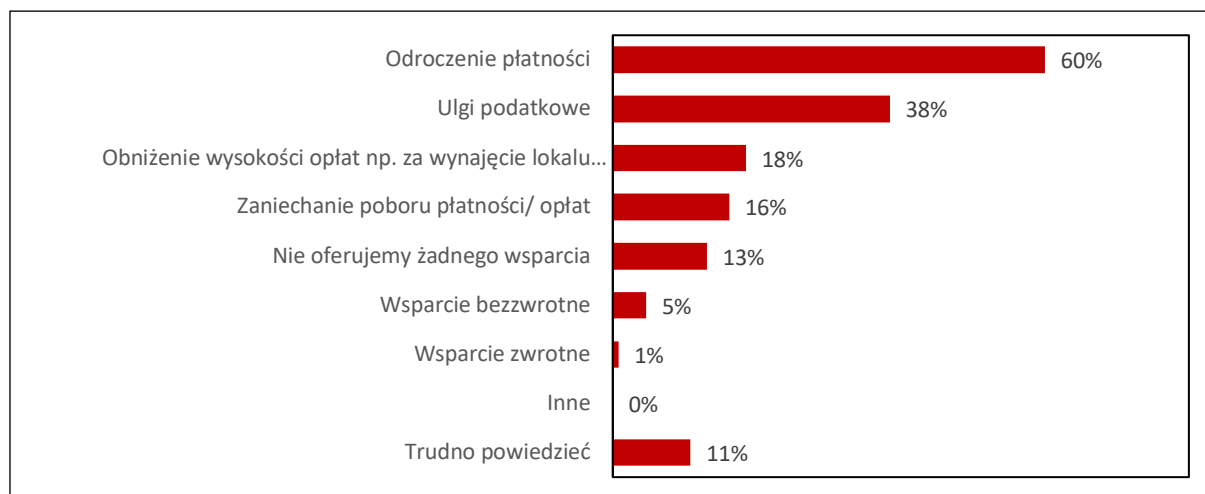
Wykres 10. Chęć skorzystania z Tarczy Antykryzysowej w podziale na NUTS 2

Źródło: Opracowanie własne Działu Badań i Analiz CZIIIT PW we współpracy z SGH. Pytanie: Które branże w Państwa gminie/mieście najczęściej wyrażają chęć skorzystania z Tarczy Antykryzysowej? Podział na dwa regiony (warszawski stołeczny n=33, mazowiecki regionalny n=98).

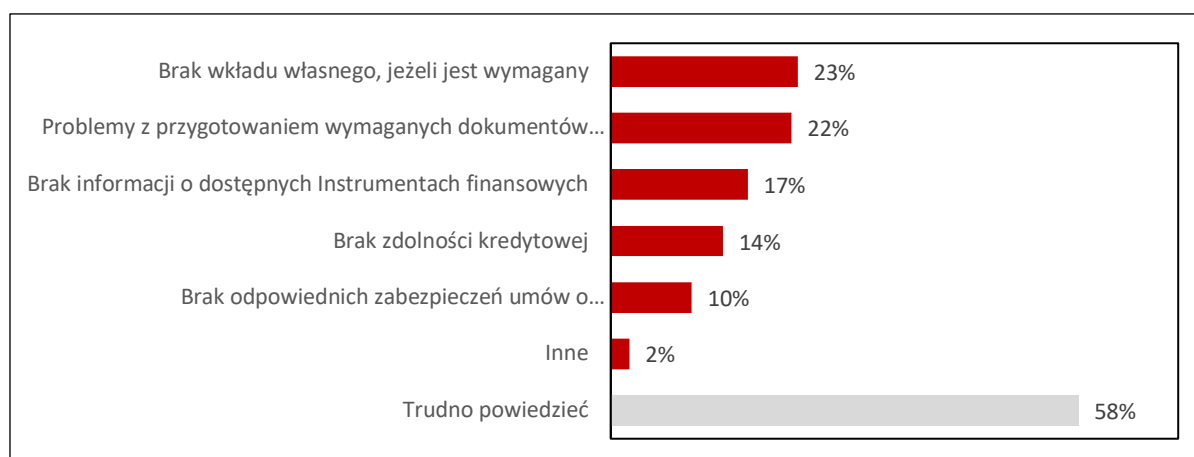
Zapytaliśmy też przedstawicieli badanych gmin, jakiego typu wsparcie oferują one dla przedsiębiorców, w związku z epidemią, a także jakie były bariery dostępu lub ograniczenia w ubieganiu się o wsparcie zwrotne dla przedsiębiorstw. Najczęściej wskazywanymi formami pomocy były: odroczenie płatności (60%) oraz ulgi podatkowe (38%). Żadnego wsparcia nie oferowało 13% badanych jednostek. Natomiast, najczęściej wymienianymi ograniczeniami w ubieganiu się o wsparcie zwrotne przez lokalne MŚP był brak wkładu własnego (23%) oraz problemy z przygotowaniem dokumentów (22%). Blisko trzech na pięciu przedstawicieli JST nie wiedziało jakie bariery, czy ograniczenia napotykają lokalne MŚP ubiegając się o wsparcie zwrotne. Brak było istotnych różnic w odpowiedziach na powyższe pytanie, pomiędzy grupami NUTS2, czy w podziale ze względu na typ gminy.

Wykres 11. Udzielane wsparcie przez gminy

Źródło: Opracowanie własne Działu Badań i Analiz CZIITT PW we współpracy z SGH. Pytanie: Jakiego typu wsparcie wymienione poniżej dla przedsiębiorców oferuje Państwa jednostka w związku z COVID-19? Prosimy wskazać wszystkie odpowiedzi, które pasują. (n=130).

Wykres 12. Bariery dostępu i/lub ograniczenia w ubieganiu się o wsparcie zwrotne przez lokalne MŚP

Źródło: Opracowanie własne Działu Badań i Analiz CZIITT PW we współpracy z SGH. Pytanie: Jak w Państwa opinii są bariery dostępu i/lub ograniczenia w ubieganiu się o wsparcie zwrotne przez lokalne MŚP? Prosimy wskazać wszystkie odpowiedzi, które pasują.. (n=130).

4.1 Podsumowanie i wnioski

Odpowiedzi wskazywane przez respondentów pozwalają zidentyfikować te branże, które w województwie mazowieckim zostały najdotkliwiej dotknięte przez skutki pandemii. Są to zakwaterowanie i gastronomia oraz kultura i rekreacja. Co interesujące, są to jednocześnie branże, które w największym stopniu korzystały z pomocy udzielonej w ramach tzw. Tarczy Antykryzysowej. Współwystępowanie tych dwóch zjawisk (mocnego oddziaływania czynników prowadzących do spowolnienia gospodarczego oraz dużego wykorzystania pomocy publicznej) może świadczyć o dobrym doborze kierunków pomocy dla przedsiębiorstw w okresie recesji, z drugiej strony może być też efektem bardzo silnych problemów, wobec których stanęły mazowieckie przedsiębiorstwa.

Analizując skutki gospodarcze stanu epidemicznego na poziomie typów gmin (miejska, wiejska, miejsko-wiejska) należy wskazać, że ze względu na różnice w strukturze branżowej gospodarek gmin wpływ ten był wyraźnie inny w gminach wiejskich w porównaniu do miejskich i miejsko-wiejskich. W tych dwóch ostatnich typach gmin negatywne skutki stanu epidemicznego były bardziej odczuwalne ze względu na większe znaczenie branż wrażliwych dla ich gospodarek. Tym samym gospodarki gmin wiejskich okazały się bardziej odporne na zawirowania gospodarcze w okresie pandemii.

Powyższe różnice okazały się jeszcze bardziej widoczne na poziomie jednostek NUTS2 województwa mazowieckiego. Obszar NUTS 2warszawski stołeczny, jako zdecydowanie bardziej zurbanizowany od NUTS2 mazowieckiego regionalnego był bardziej wrażliwy na skutki stanu epidemicznego, co wynikało ze zdecydowanie większego znaczenia branż wrażliwych na COVID-19 dla jego gospodarki. Charakteryzował się on wyższymi, niż NUTS warszawski regionalny wskazaniem na branże zakwaterowania i kulturę, ale też handlu hurtowego i detalicznego, jako szczególnie niekorzystnie dotknięte przez epidemię COVID-19. Dodatkowo branże te są wrażliwe na wahania koniunktury, a ich duża koncentracja w NUTS2 warszawskim stołecznym przyczyniła się do silnego wpływu negatywnych zmian na stan tego NUTS2. Wydaje się zatem, że struktura gospodarki Warszawy powoduje, że jest ona wrażliwa na zmiany koniunktury, co w okresie spowolnienia lub recesji objawia się większymi niż w innych gospodarkach spadkami.

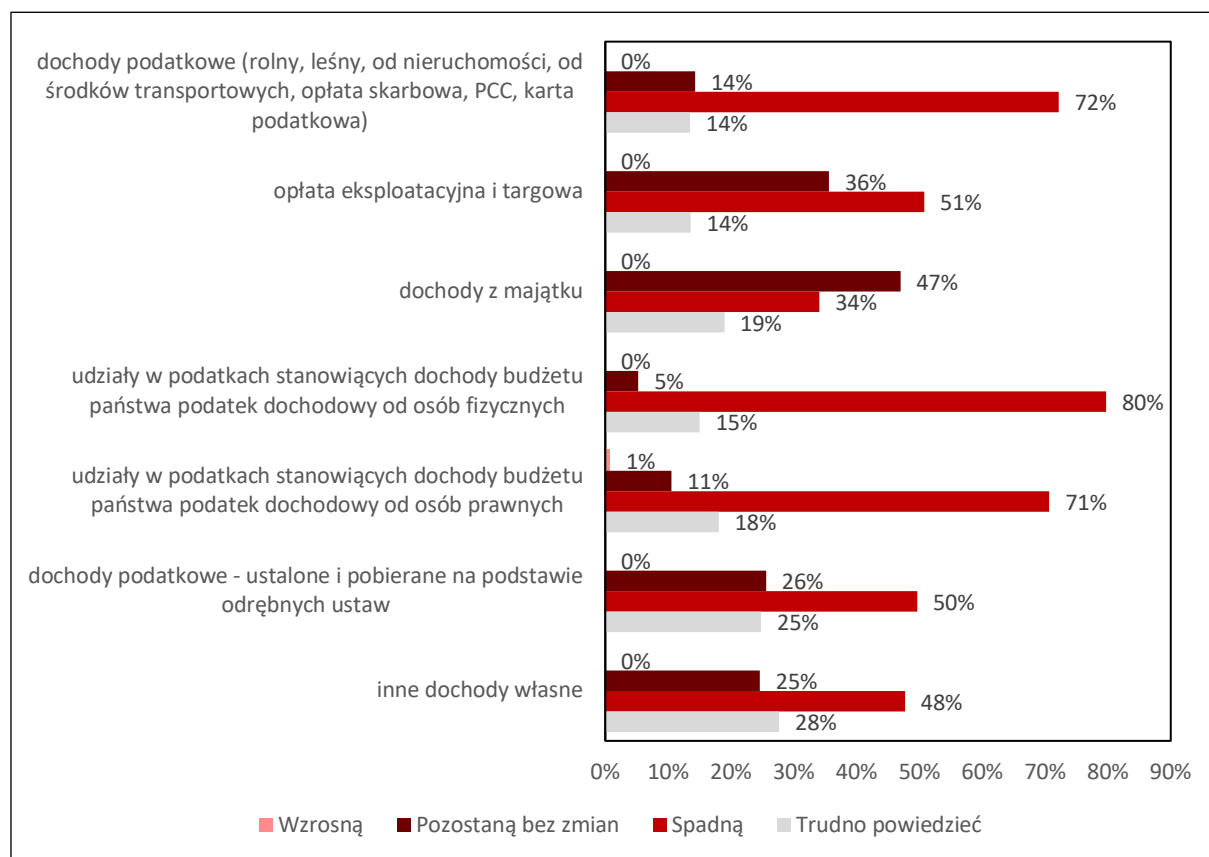
Negatywnym skutkiem gospodarczym ograniczeń wprowadzonych w ramach stanu epidemicznego miały przeciwdziałać interwencje publiczne podejmowane przez rząd oraz samorządy. Największą chęć skorzystania z Tarczy Antykryzysowej odnotowano w tych gałęziach gospodarki, w których skutki stanu epidemii najbardziej. Badanie chęci skorzystania z Tarczy Antykryzysowej w podziale na NUTS 2 i branże pokazało, że chęć skorzystania z Tarczy Antykryzysowej najczęściej deklarowano w NUTS2 warszawskim stołecznym. Jednak w kilku branżach to w mazowieckim regionalnym deklarowano wyższą chęć skorzystania z Tarczy niż w warszawskim stołecznym. Analiza form pomocy udzielanej na poziomie gmin wskazała, że najpopularniejszymi formami pomocy dla przedsiębiorców były odroczenie płatności oraz ulgi podatkowe. Tylko 13% badanych jednostek nie oferowało wsparcia przedsiębiorcom. Głównymi ograniczeniami w ubieganiu się o wsparcie zwrotne przez lokalne MŚP były: brak wkładu własnego oraz problemy z przygotowaniem dokumentów.

5 Wpływ epidemii COVID-19 na finanse i realizację strategii samorządów gminnych

Na skutek ograniczeń związanych z prowadzeniem działalności gospodarczej, wprowadzonych w związku ze stanem pandemii COVID-19 i wdrożeniem tarczy antykryzysowej, zmniejszeniu uległy dochody jednostek samorządu terytorialnego. Zwykle ograniczenie dochodów (na przykład spowodowane niższymi wpływami z podatków, w których JST mają udziały), pociąga za sobą konieczność dostosowania wydatków, chyba że dana jednostka decyduje się na zwiększenie zadłużenia i nie ograniczają jej w tym przepisy ustawy o finansach publicznych związane z limitami zadłużenia. Dlatego w ankiecie skierowanej do gmin województwa mazowieckiego zostały zadane pytania o przewidywane skutki finansowe i planowane ograniczenia wydatków bieżących i inwestycyjnych.

Jeżeli chodzi o zmianę dochodów własnych jednostek samorządu terytorialnego, większość respondentów przewiduje spadek. Ponad 70% badanych stwierdziło, że spadną dochody z podatków gminnych oraz udziały w podatkach od osób fizycznych i prawnych. Nie jest to zaskakujące, ponieważ ograniczenia wprowadzone podczas pandemii, związane z prowadzeniem działalności gospodarczej w wielu dziedzinach (głównie usługi wymagające bezpośredniego kontaktu z klientem) wpłynęły również na zwolnienia pracowników lub redukcję wymiaru czasu pracy, co przełożyło się na wysokość dochodów osób fizycznych. Wpłynęło to na spadek dochodów, w których gminy mają udziały. Odmienna ocena dotyczy dochodu z majątku – 47% badanych stwierdziło, że pozostanie on bez zmian, 34%, że spadną (Wykres 13). Dochody z majątku mogą być ograniczone na przykład w związku z obniżaniem czynszów dla działalności, które istotnie ucierpiały z powodu pandemii COVID-19 (np. restauracje) a także z wypowiedaniem umów najmu przez firmy, które utraciły płynność finansową.

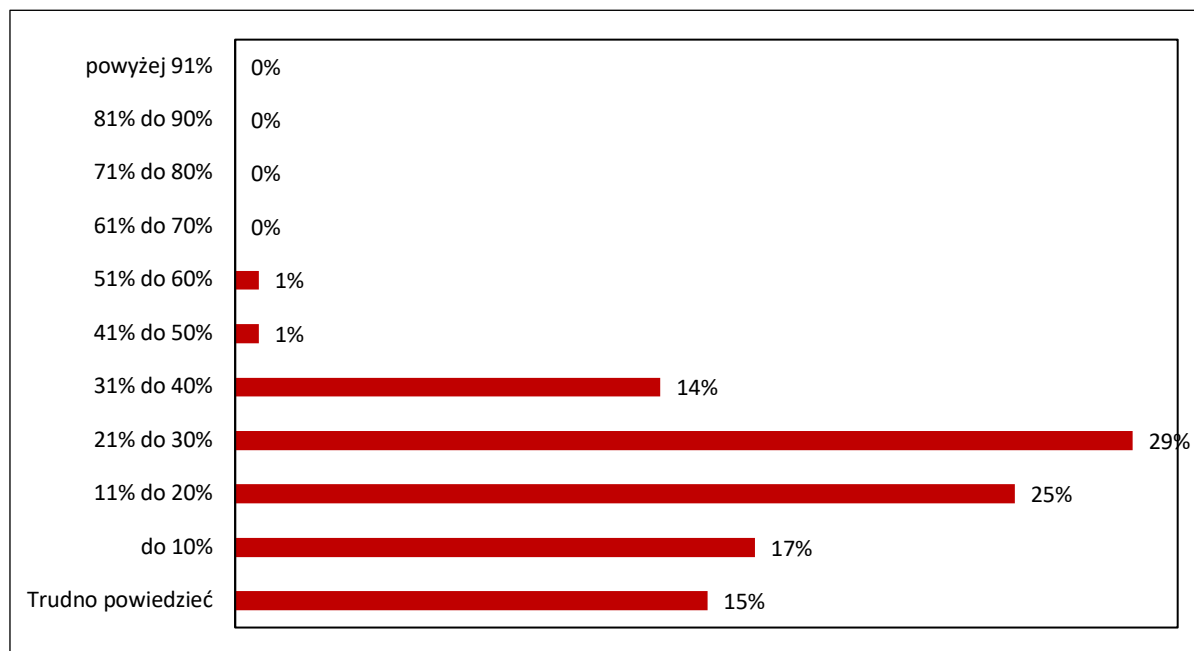
Wykres 13. Zmiany w dochodach własnych w następstwie epidemii COVID-19

Źródło: Opracowanie własne Działu Badań i Analiz CZliTT PW we współpracy z SGH. Pytanie: Prosimy wskazać, jak zmienią się dochody własne Państwa gminy/ miasta w następstwie epidemii COVID-19 (n=133).

Istotne różnice pomiędzy gminami miejskimi, a wiejskimi są w ocenie zmian dochodów podatkowych pobieranych na podstawie odrębnych ustaw. Co czwarty przedstawiciel gminy wiejskiej twierdzi, że dochody te pozostaną bez zmian, zaś wśród przedstawicieli gmin miejskich, stwierdzenie to popiera 43% badanych. Trudności w ocenie miało 5% badanych z gmin miejskich i aż 30% z gmin wiejskich. Większość badanych (71%) jest zdania, że dochody własne gminy czy miasta nie spadną o więcej niż 30%. Żadna osoba nie oszacowała spadku dochodów na więcej niż 60%. Zaledwie 2% badanych prognozuje obniżenie na poziomie 41%-60% (Wykres 14).

Wykres 14. Przewidywany spadek dochodów gminy w wyniku epidemii COVID-19

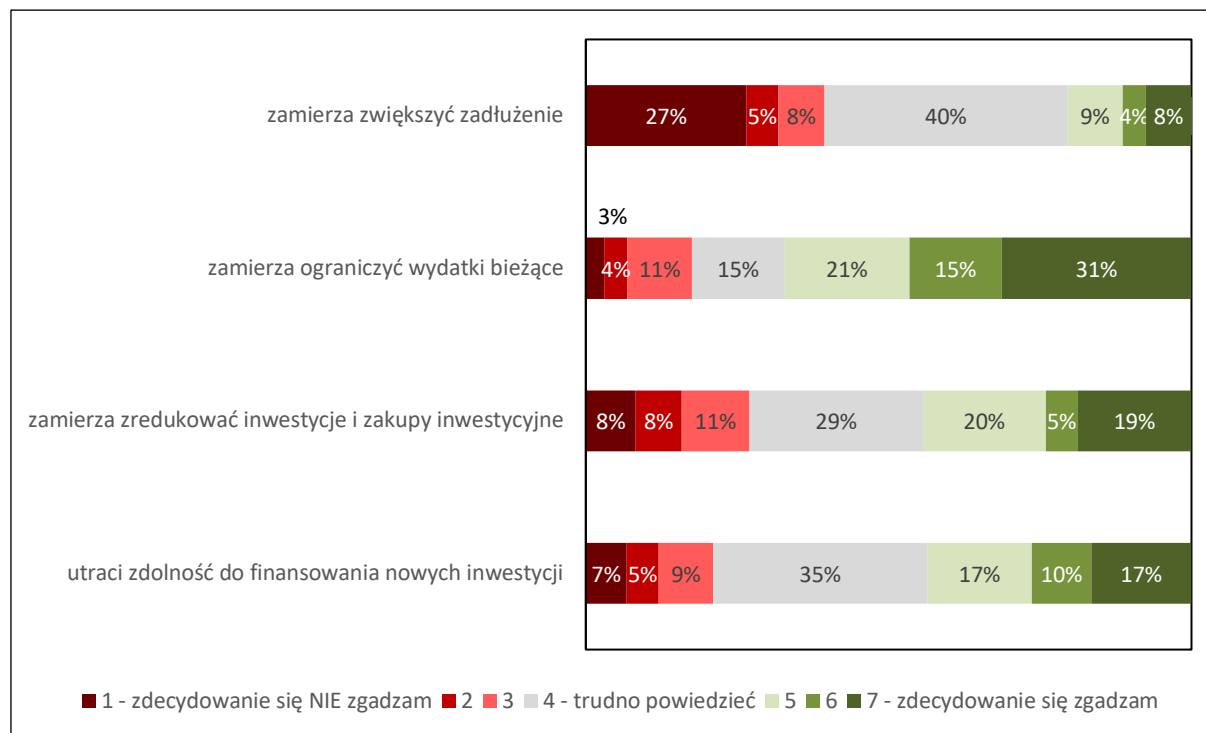

Źródło: Opracowanie własne Działu Badań i Analiz CZliTT PW we współpracy z SGH. Pytanie: Prosimy oszacować, o ile procent spadną dochody własne Państwa gminy/miasta w następstwie epidemii COVID-19 w skali całego roku 2020 (n=133).

Analiza wskazuje na brak istotnych statystycznie różnic w ocenie spadku dochodów gminy czy miasta, między grupami NUTS2, czy w podziale ze względu na typ gminy.

Najczęściej wskazywanym skutkiem stanu pandemii COVID-19 przez badane jednostki samorządu terytorialnego jest ograniczenie bieżących wydatków (67% ankietowanych zgodziło się z tym stwierdzeniem w mniejszym bądź większym stopniu). Stosunkowo rzadko, bo przez 21% badanych, wskazywana była odpowiedź dotycząca planowanego zadłużenia. Stwierdzenie „w następstwie skutków epidemii COVID-19 nasza gmina/miasto zamierza zwiększyć zadłużenie” zanegowało najwięcej ankietowanych – 27% (odpowiedź-zdecydowanie się nie zgadzam). Najtrudniejsze w ocenie były stwierdzenia dotyczące utraty zdolności finansowania nowych inwestycji oraz zwiększenia zadłużenia, odpowiednio 35% i 40% odpowiedzi „trudno powiedzieć”. Jak widać na poniższym wykresie (wykres 11), więcej jednostek samorządowych przewiduje konieczność ograniczenia inwestycji i zakupów inwestycyjnych (44%) niż nie dostrzega takiej potrzeby (27%). Podobnie jest z oceną prawdopodobieństwa utraty zdolności do finansowania nowych inwestycji – 44% dostrzega takie zagrożenie.

Wykres 11. Ocena wybranych skutków finansowych stanu pandemii COVID-19 przez gminy województwa mazowieckiego

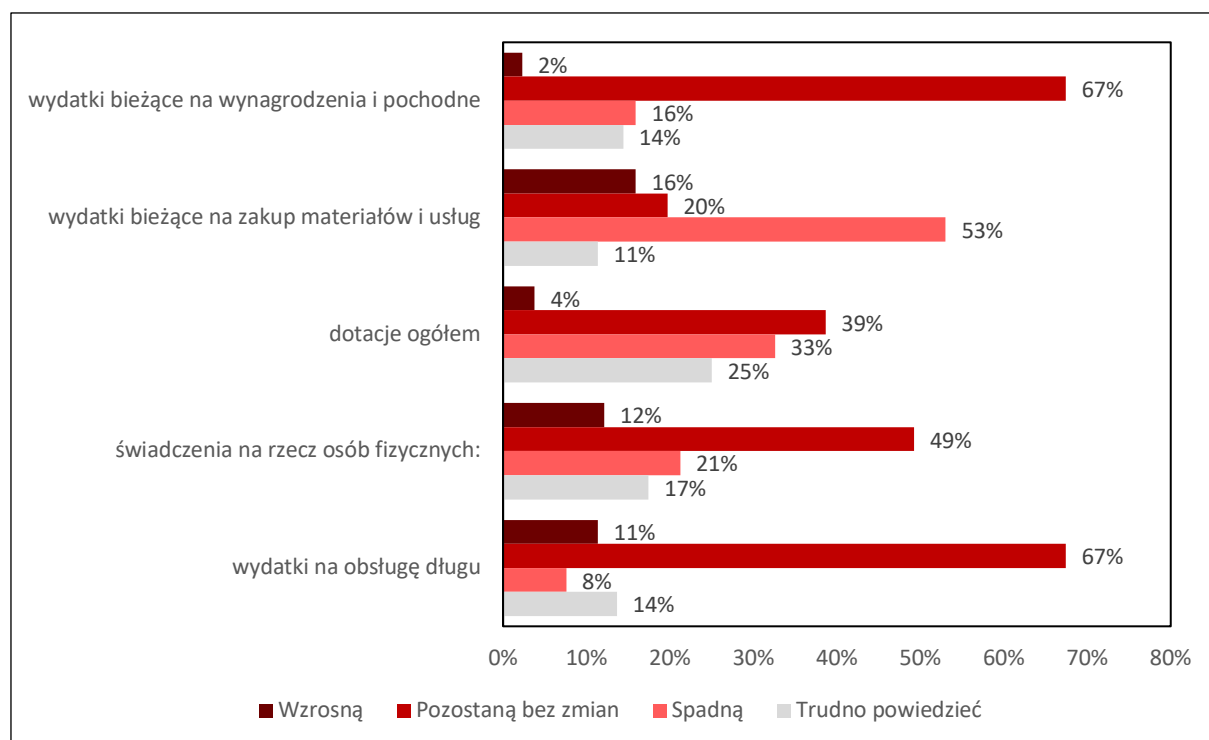
Źródło: Opracowanie własne Działu Badań i Analiz CZLiTT PW we współpracy z SGH. Pytanie: W następstwie skutków stanu epidemii COVID-19 nasza gmina/miasto: ... (n=133).

Istotne różnice pomiędzy dwoma regionami: warszawskim stołecznym oraz mazowieckim regionalnym występują jedynie w ocenie stwierdzenia dotyczącego planowanego zwiększenia zadłużenia. Blisko 1/3 przedstawicieli jednostek z regionu warszawskiego stołecznego przyznała, że zamierza zwiększyć zadłużenie w następstwie skutków stanu epidemii. Potwierdzili to przedstawiciele wszystkich badanych gmin miejsko-wiejskich oraz miasta na prawach powiatu, a także dwóch z trzech ankietowanych przedstawicieli gmin miejskich. Ponad 46% badanych jednostek obszaru NUTS2: mazowieckiego regionalnego nie zgodziło się z tym stwierdzeniem. Może to wynikać z tego, że gminy mniej zamożne (z obszaru mazowieckiego regionalnego) są już zadłużone i ich zdolność do zaciągania nowego długu jest niewielka (obsługa długu byłaby zbyt dużym obciążeniem i nie znajdzie pokrycia w dochodach).

Istotne różnice w ocenie stwierdzenia dotyczącego zredukowania inwestycji i zakupów inwestycyjnych występują pomiędzy gminami miejskimi, a miejsko-wiejskimi. Większość przedstawicieli jednostek o statusie gmin miejsko-wiejskich przyznała, że gmina zamierza zredukować inwestycje (70%) podczas gdy zaledwie 34% gmin miejskich zgodziło się z tym stwierdzeniem (gminy miejskie: 29% - tak; 34% - nie; 38%-trudno powiedzieć). W tym przypadku także może mieć znaczenie czynnik dochodowy. Gminy miejsko-wiejskie dysponują mniejszymi dochodami niż gminy miejskie, gdzie zwykle dochody z podatków, w których udziały mają gminy, są wyższe. Wyższe są także dochody własne pochodzące z podatków i opłat lokalnych. W rezultacie gminy miejskie nie mają tak dużych ograniczeń jeśli chodzi o kontynuację inwestycji, jak gminy miejsko-wiejskie.

Przedstawiciele jednostek samorządu terytorialnego na Mazowszu poproszeni zostali także o ocenę tego jak zmienią się wydatki w gminie, czy mieście w następstwie epidemii. Większość wymienionych rodzajów wydatków, zdaniem znacznej grupy badanych pozostanie bez zmian. Wydatki bieżące na zakup materiałów i usług wg 53% ankietowanych spadną, choć także wg 16% badanych wzrosną (Wykres 12). Wydatki na zakup materiałów i usług łatwiej jest ograniczyć czasowo, niż wydatki na wynagrodzenia, które należą do grupy tzw. wydatków sztywnych. Istotna zmiana w tym zakresie wymagałaby redukcji zatrudnienia, zwolnień pracowników lub zmiany ich umów o pracę. Takie zmiany są możliwe, ale działają z opóźnieniem (np. 3-miesięczne okresy wypowiedzenia itp.).

Wykres 12. Przewidywane zmiany w poziomie wydatków gmin województwa mazowieckiego w następstwie epidemii COVID-19

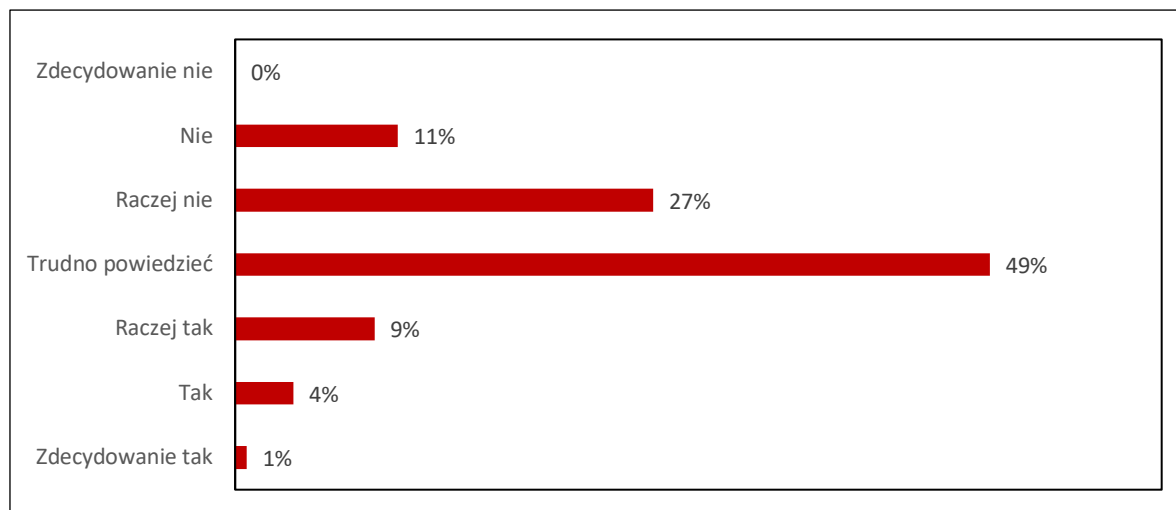
Źródło: Opracowanie własne Działu Badań i Analiz CZIIIT PW we współpracy z SGH. Pytanie: Prosimy wskazać, jak zmienią się wydatki Państwa gminy/ miasta w następstwie epidemii COVID-19 (n=132).

Istotne statystycznie różnice zachodzą jedynie pomiędzy grupami NUTS2 w ocenie wydatków bieżących na wynagrodzenia i pochodne. Przedstawiciele jednostek z regionu warszawskiego stołecznego częściej twierdzili, że wydatki te spadną: 24% (13% NUTS2 - mazowiecki regionalny), nikt nie odpowiedział, że wzrosną (3% NUTS2 - mazowiecki regionalny). Blisko trzy czwarte badanych z NUTS2 mazowiecki regionalny uznało, że wydatki bieżące na wynagrodzenia pozostaną bez zmian (NUTS2- warszawski stołeczny 55%).

Ograniczenia dochodów i możliwości zaciągania długu, a także pojawienie się nowych potrzeb w związku z pandemią COVID-19, może w przypadku niektórych gmin skłonić do rewizji planów rozwojowych. Z tego względu w ramach badania przedstawiciele mazowieckich gmin zostali zapytani, czy w obliczu epidemii, powinna zmienić się strategia działania jednostek samorządu terytorialnego. Blisko połowa ankietowanych nie potrafiła odpowiedzieć na to pytanie. Częściej (38%) jednak

twierdzili, że plan działania jednostki nie powinien ulec zmianie, choć brak kategoriycznych odpowiedzi „zdecydowanie nie” (Wykres 15).

Wykres 15. Rozkład odpowiedzi na pytanie: Czy w obliczu epidemii powinna zmienić się strategia działania jednostek samorządu terytorialnego?

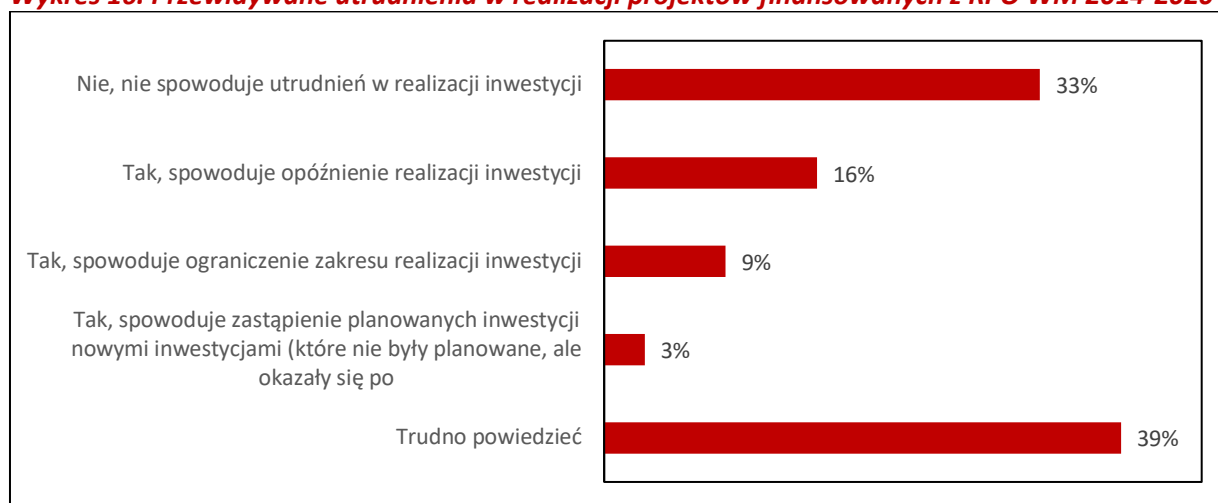

Źródło: Opracowanie własne Działu Badań i Analiz CZliTT PW we współpracy z SGH. Pytanie: Czy w wyniku stanu epidemii aktualizacji powinna ulec strategia Państwa gminy/ miasta? (n=133).

Przeprowadzone analizy wskazują również na brak istotnych statystycznie różnic w opinii dotyczącej zmian strategii gminy czy miasta, między grupami NUTS2, czy w podziale ze względu na typ gminy.

Respondenci zostali poproszeni również o odpowiedź czy epidemia wpływa na realizację projektów finansowanych z RPO WM? Wśród osób, których zdaniem są lub będą utrudnienia w realizacji projektów, najczęściej wskazywanym skutkiem jest opóźnienie w realizacji inwestycji. Może to być związane z koniecznością zmiany harmonogramów projektów w przypadku takich prac, które musiały być wstrzymane w związku z zagrożeniem zakażeniami i dostosowywaniem się do nowych warunków pracy (np. praca zdalna, inna organizacja pracy itp.).

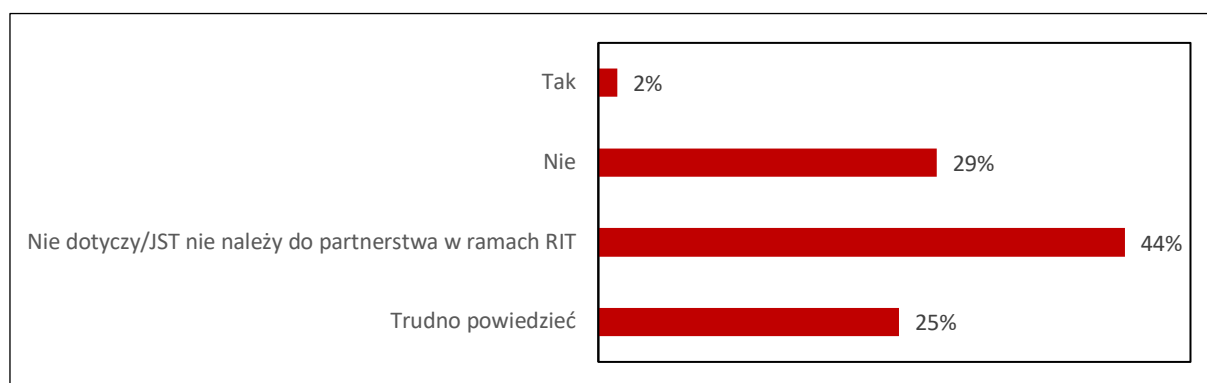
Wykres 16. Przewidywane utrudnienia w realizacji projektów finansowanych z RPO WM 2014-2020

Źródło: Opracowanie własne Działu Badań i Analiz CZIIIT PW we współpracy z SGH. Pytanie: Czy Pani/Pana jednostka ma lub przewiduje utrudnienia w realizacji projektów finansowanych z RPO WM 2014-2020 spowodowane trwającą epidemią COVID-19? (n=131).

Analiza danych nie ujawniła istotnych statystycznie różnic w ocenie dotyczącej utrudnień w realizacji projektów finansowanych z RPO WM gminy czy miasta, między grupami NUTS2, czy w podziale ze względu na typ gminy. Wskazane utrudnienia, w 29% nie dotyczą projektów partnerskich (RIT). Co czwarty ankietowany nie potrafił odpowiedzieć na to pytanie.

Wykres 17. Opinie na temat potencjalnych utrudnień w projektach partnerskich gmin województwa mazowieckiego w wyniku stanu pandemii

Źródło: Opracowanie własne Działu Badań i Analiz CZIIIT PW. Pytanie: Czy utrudnienia/opóźnienia realizacji tych inwestycji wynikające z trwającej epidemii COVID-19 dotyczą projektów partnerskich (RIT)? (n=126).

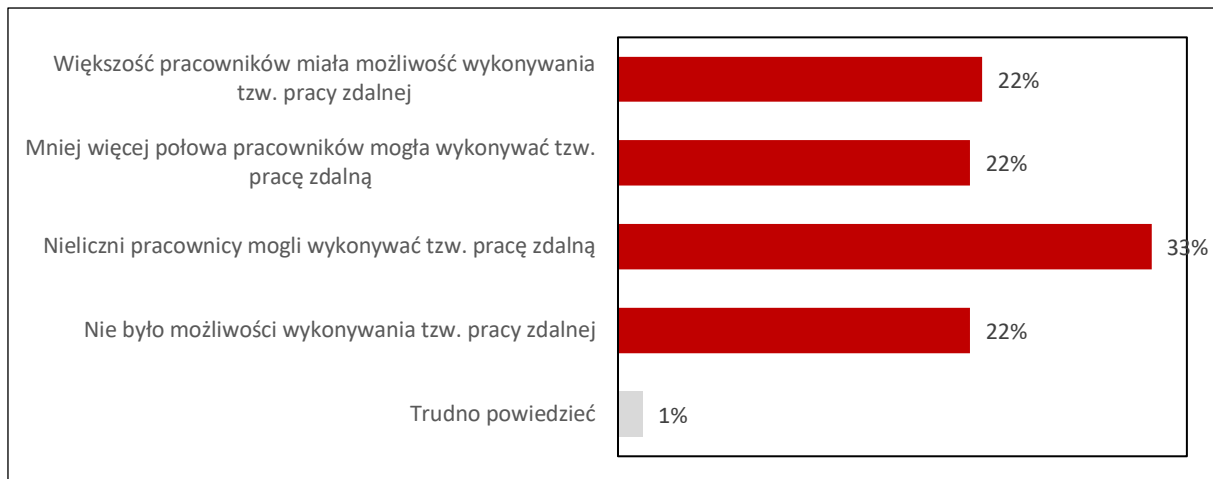
5.1 Podsumowanie i wnioski

Na podstawie przeprowadzonej analizy można stwierdzić, że pandemia COVID-19 będzie miała negatywne skutki dla dużej części gmin województwa mazowieckiego. Wynika to przede wszystkim z prognozowanego spadku dochodów, co jest rezultatem mniejszych wpływów z podatków. W konsekwencji gminy będą ograniczać wydatki inwestycyjne. Z analizy odpowiedzi udzielonych przez badane gminy wynika, że znaczny udział jednostek samorządowych przewiduje konieczność ograniczenia inwestycji i zakupów inwestycyjnych. Te wydatki łatwiej jest ograniczyć w krótkim okresie niż wydatki bieżące na wynagrodzenia. W większym stopniu negatywne konsekwencje dotyczą gmin, których sytuacja finansowa jest ogólnie słabsza. Gminy obecnie są prawdopodobnie jeszcze na etapie analizowania możliwości realizacji inwestycji rozwojowych i badania nowych (pojawiających się ze względu na stan pandemii) potrzeb firm i mieszkańców. Można zakładać, że z tego względu na obecnym etapie większość gmin nie dostrzega potrzeby zmiany strategii rozwojowych lub realizacji innych inwestycji, niż wcześniej planowane. Z pewnością niebagatelny wpływ na te plany będzie miał przewidywany okres zagrożenia zakażeniem i liczba zachorowań. Jeśli w relatywnie niedługim czasie pandemia zostanie wygaszona, nie będzie potrzeby, żeby podejmować ponadstandardowe działania. Natomiast w przypadku drugiej fali epidemii COVID-19 (lub kolejnych) prawdopodobnie konieczne będą zmiany zarówno w strukturze wydatków, jak i w planach inwestycyjnych. W konsekwencji nastąpi rewizja strategii rozwojowych i określenie nowych celów, które lepiej wpisują się w potrzeby mieszkańców (np. lepsza dostępność do szybkiego Internetu, zapewnienie bezpieczeństwa zdrowotnego czy bezpiecznych warunków nauki w szkołach itp.). W najtrudniejszej sytuacji znajdą się gminy, które znajdują się blisko limitów zadłużenia.

6 Praca zdalna w JST

Po ogłoszeniu stanu epidemii nie we wszystkich jednostkach samorządu terytorialnego pracownicy mieli możliwość wykonywania pracy zdalnej. Jednak w większości (77%), opcja ta była dostępna w większym (44%) bądź mniejszym stopniu (33%). W nieco ponad 1/5 jednostek nie było w ogóle możliwości pracy spoza biura.

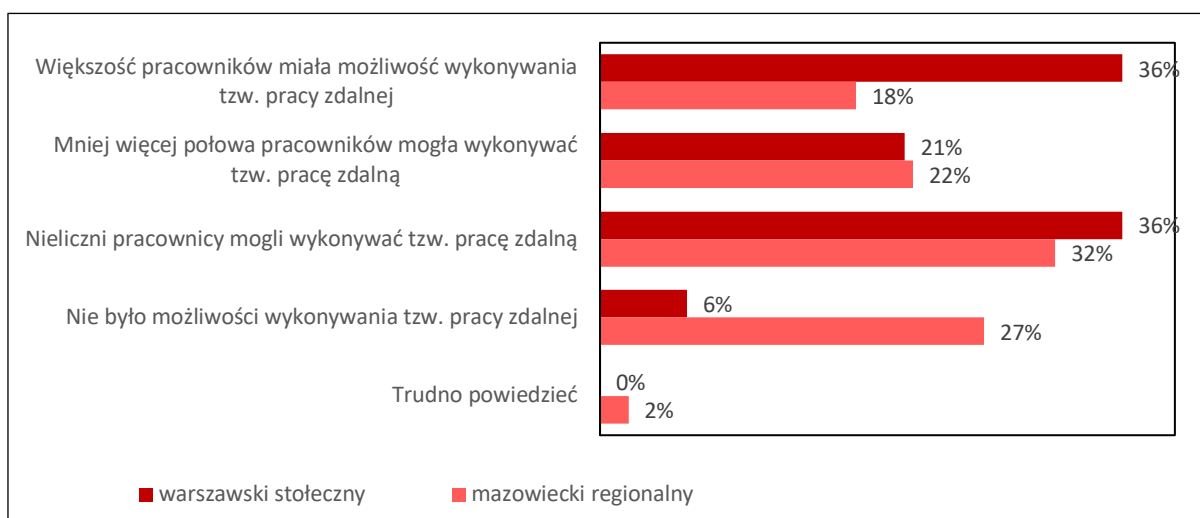
Wykres 20. Możliwość pracy zdalnej

Źródło: Opracowanie własne Działu Badań i Analiz CZliTT PW. Pytanie: Które z poniższych zdań w największym stopniu opisuje sytuację w Państwa jednostce po ogłoszeniu stanu epidemii wywołanej COVID-19? (n=134).

Pracownicy regionu NUTS2 warszawskiego stołecznego, częściej mieli możliwość wykonywania pracy zdalnej niż pracownicy NUTS2 mazowieckiego regionalnego. Znacząca różnica widoczna jest pomiędzy jednostkami, w których większość pracowników mogła pracować zdalnie, oraz jednostkami, w których nie było w ogóle takiej możliwości.

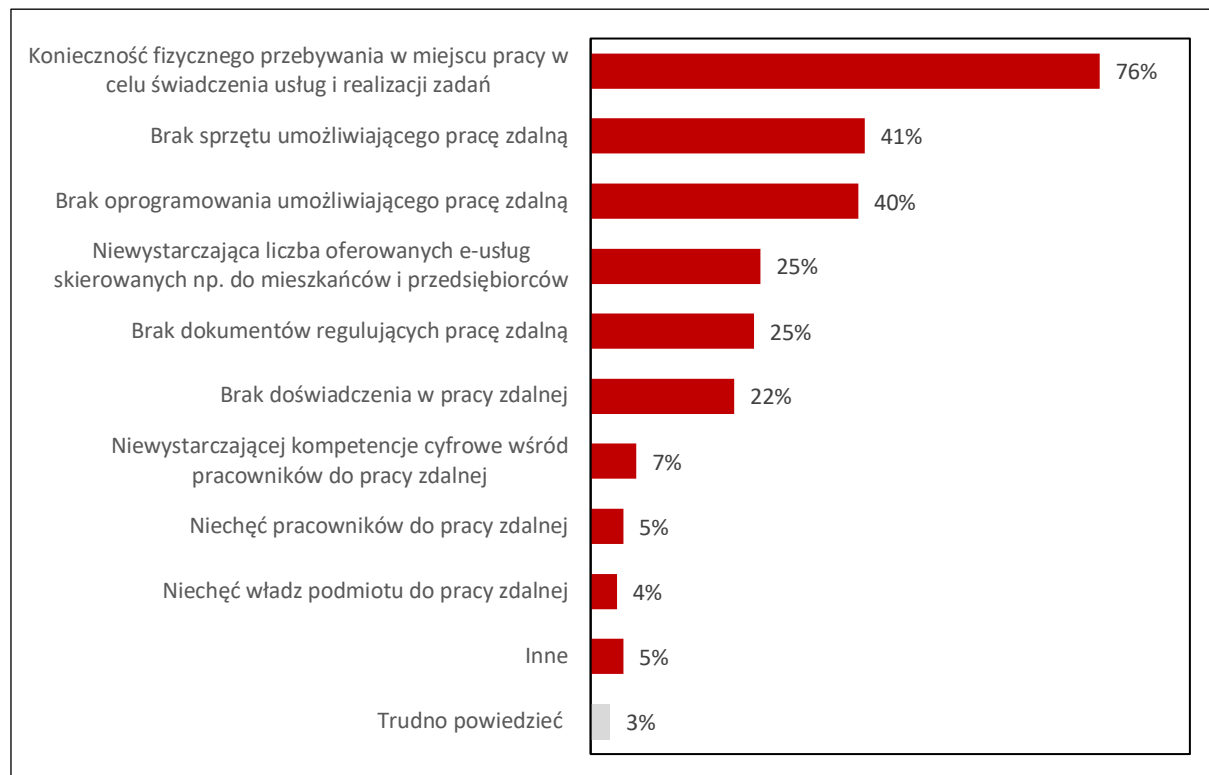
Wykres 21. Praca zdalna w urzędach gmin i miast

Źródło: Opracowanie własne Działu Badań i Analiz CZliTT PW. Pytanie: Które z poniższych zdań w największym stopniu opisuje sytuację w Państwa jednostce po ogłoszeniu stanu epidemii wywołanej COVID-19? Podział na regiony (n=134).

Główną przyczyną braku możliwości pracy zdalnej jest charakter świadczonych usług, który wymaga fizycznego przebywania w biurze. Brak odpowiedniego sprzętu, czy oprogramowania wskazywany był przez 2/5 badanych jako powód braku lub ograniczonej możliwości wykonywania pracy zdalnej. Niechęć pracowników i władz była najrzadziej zaznaczaną przyczyną. Pracownicy jednostek z różnych regionów NUTS2, a także z gmin wiejskich, miejskich czy wiejsko-miejskich odpowiedzieli podobnie na to pytanie.

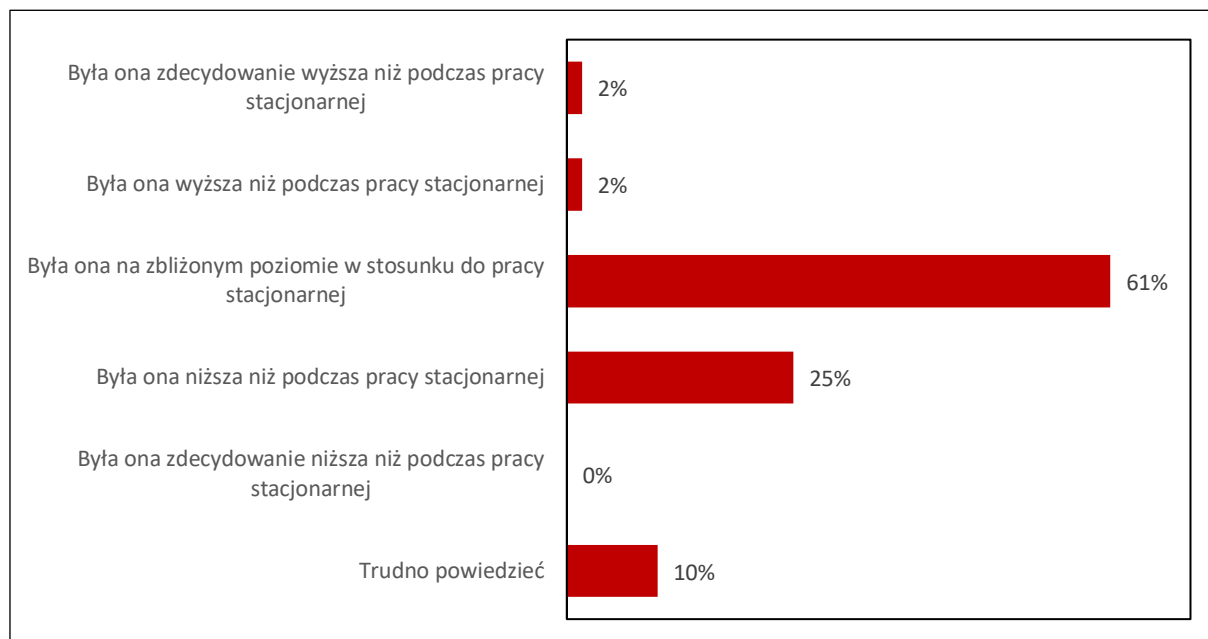
Wykres 22. Przyczyny ograniczające możliwość pracy zdalnej

Źródło: Opracowanie własne Działu Badań i Analiz CZliTT PW. Pytanie: Dlaczego nie było możliwości lub tylko część pracowników mogła wykonywać tzw. pracę zdalną w Państwa jednostce? Prosimy zaznaczyć wszystkie odpowiedzi, które pasują (n=102).

Przedstawiciele jednostek, w których była możliwość pracy zdalnej w większości (61%) oceniali ją pod względem efektywności na poziomie zbliżonym do pracy stacjonarnej. Co czwarty ankietowany stwierdził, że efektywność nieznacznie spadała.

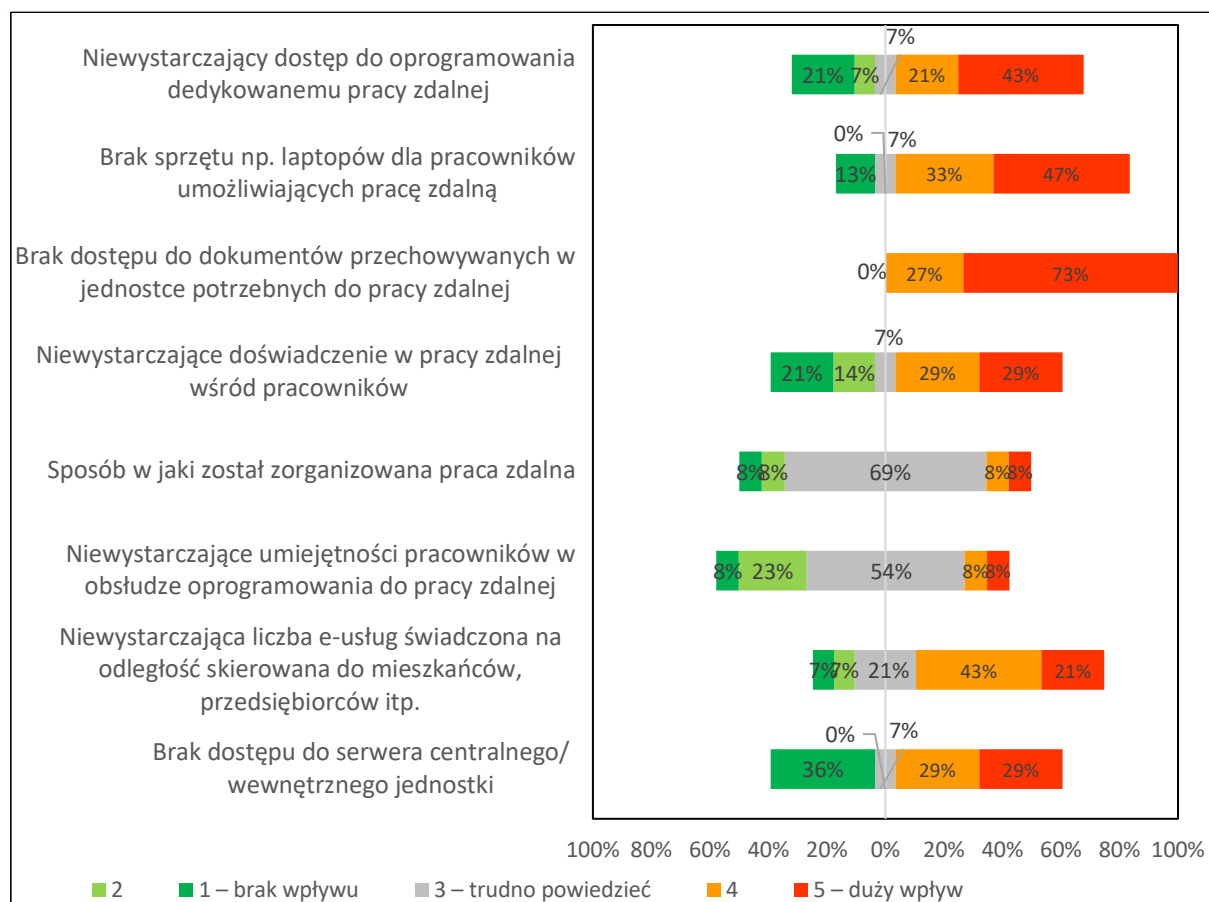
Wykres 22. Efektywność pracy zdalnej

Źródło: Opracowanie własne Działu Badań i Analiz CZLiTT PW. Pytanie: Jak Państwo oceniają efektywność pracy w Państwa jednostce w przypadku tzw. pracy zdalnej? (n=59).

Badani, którzy stwierdzili, że praca zdalna jest mniej efektywna od stacjonarnej, poproszeni zostali o ocenę wpływu jaki mają na to poszczególne elementy. Czynnikiem, który determinuje gorszą jakość pracy zdalnej, jest brak dostępu do dokumentów przechowywanych w jednostce. Większość ankietowanych (80%) wskazała także brak sprzętu (np. laptopów) koniecznego do wykonywania pracy zdalnej jako czynnik wpływający na jakość tej pracy. Trudne w ocenie okazały się dla badanych stwierdzenia dotyczące sposobu organizacji pracy zdalnej oraz niewystarczających umiejętności pracowników w obsłudze oprogramowania.

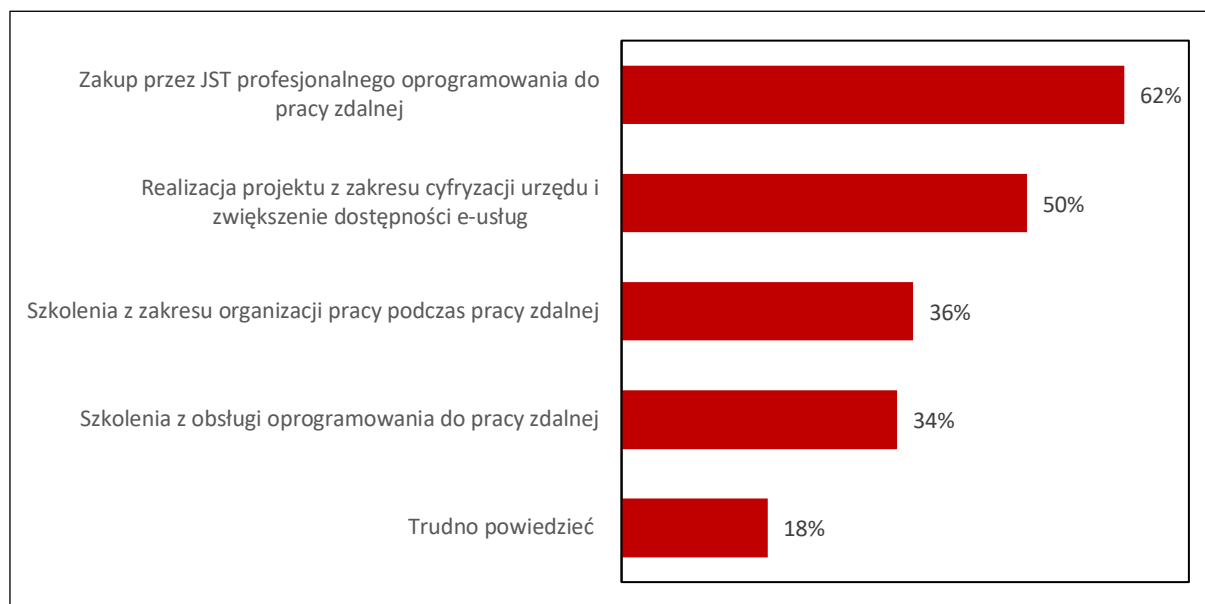
Wykres 23. Czynniki obniżające efektywność pracy zdalnej

Źródło: Opracowanie własne Działu Badań i Analiz CZliTT PW. Pytanie: Prosimy ocenić na skali 1-5 jak wymienione elementy wpływały na niższą efektywność tzw. pracy zdalnej względem pracy stacjonarnej, gdzie 1 oznacza brak wpływu, 3 trudno powiedzieć, a natomiast 5 bardzo duży wpływ. (od 13 do 15 osób, w zależności od ocenianego stwierdzenia).

Respondenci, którzy ocenili efektywność pracy zdalnej na tym samym poziomie bądź niż prace stacjonarną wskazywali działania, które zwiększyłyby wydajność, produktywność wykonywanych zadań. Zwiększenie efektywności pracy zdalnej wymaga zdaniem respondentów przede wszystkim zakupu profesjonalnego oprogramowania (62%) oraz realizacji projektu z zakresu cyfryzacji urzędu (50%). Ponad 1/3 badanych wskazywała na istotność szkoleń zarówno z zakresu organizacji pracy (36%) jak i obsługi oprogramowania (34%).

Wykres 24. Czynniki wpływające na wyższą efektywność pracy zdalnej

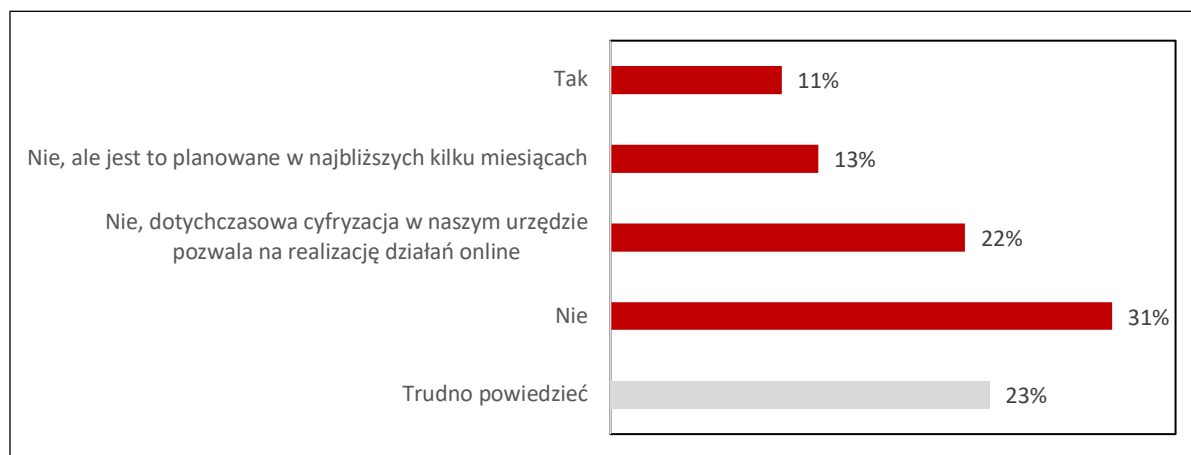

Źródło: Opracowanie własne Działu Badań i Analiz CZIIIT PW. Pytanie: Jakie działania zwiększyłyby efektywność tzw. pracy zdalnej w Państwa urzędzie? Prosimy wybrać wszystkie odpowiedzi, które pasują (n=50).

Stan epidemii wpłynął na zwiększenie obsługi interesariuszy online. Zapytaliśmy respondentów czy w jednostce JST, którą reprezentują, zostały zrealizowane nowe działania mające na celu podniesienie poziomu cyfryzacji urzędu. Zaledwie 11% badanych jednostek wykonywało tego typu przedsięwzięcia. Prawie 1/4 badanych przedstawicieli nie była w stanie jednoznacznie odpowiedzieć na to pytanie.

Dwie na trzy badane jednostki nie zrealizowały działań związanych z cyfryzacją urzędu. Wśród nich, 1/5 planuje tego typu przedsięwzięcia w najbliższych miesiącach, zaś 1/3 jednostek funkcjonuje na takim poziomie cyfryzacji, który pozwala na realizację działań online.

Wykres 25. Cyfryzacja urzędów

Źródło: Opracowanie własne Działu Badań i Analiz CZIIIT PW. Pytanie: Czy w wyniku konieczności zwiększenia obsługi interesariuszy online (zdalnie), wywołanej stanem epidemii COVID-19, w Państwa jednostce zostały zrealizowane nowe działania mające na celu podniesienie poziomu cyfryzacji urzędu? (n=132).

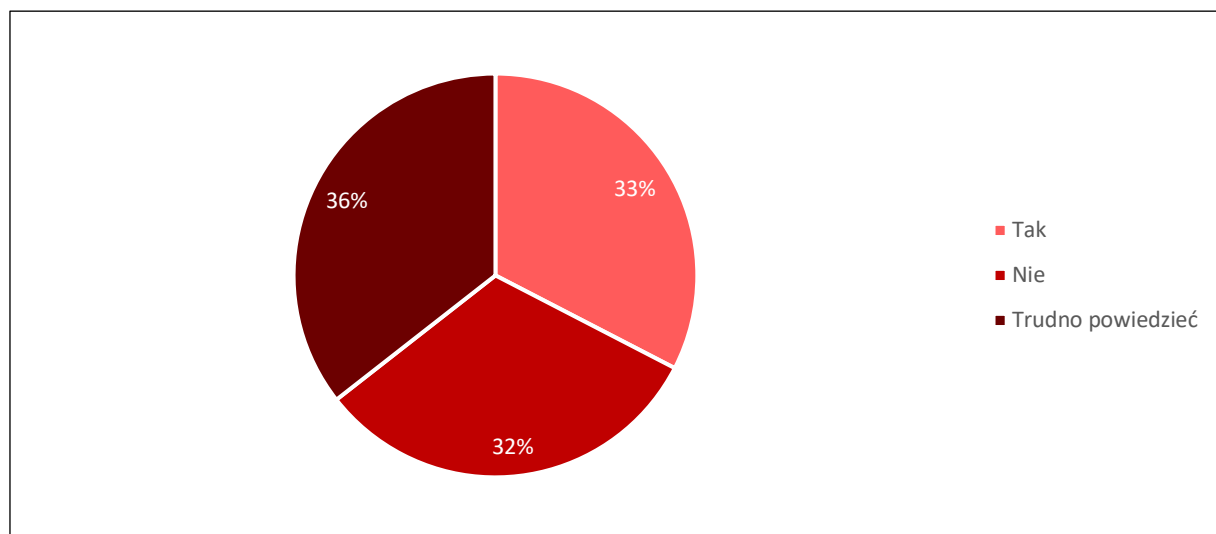
6.1 Podsumowanie i wnioski

Stan pandemii COVID-19 wprowadził ograniczenia w funkcjonowaniu urzędów gmin i miast na prawach powiatu. Poszczególne urzędy, w różny sposób radziły sobie z sytuacją kryzysową, części z nich umożliwiła pracę zdalną a część przechodziła w tryb pracy rotacyjnej. W przypadku pracy zdalnej częściej wariant ten wybierany był przez urzędy zlokalizowane w NUTS 2 warszawskim stołecznym oraz gminach miejskich. Wyniki badania potwierdzają intuicyjne wnioski odnośnie głównych barier pracy zdalnej jakimi są konieczność dostępu do dokumentacji fizycznej, ale też braki w sprzęcie np. laptopach dla pracowników oraz oprogramowaniu umożliwiającym pracę zdalną. Prowadzi to do wniosku o konieczności wsparcia urzędów w wyposażeniu sprzętowym (np. komputery przenośne) wraz z odpowiednim oprogramowaniem, ale także o konieczności realizacji szkoleń dla pracowników z obsługi oprogramowania oraz szkoleń dla kadry zarządzającej ze sposobów organizacji pracy zdalnej, szczególnie w kontekście konieczności przejścia do trybu pracy zadaniowej i rozliczania pracownika nie z poświęconych godzin a z zrealizowanych efektów. Przejście w tryb pracy zdalnej wiąże się również z koniecznością nabycia menadżerskich kompetencji odnośnie zarządzania zaufaniem i odpowiedzialnością w organizacji. Mimo wskazywanych problemów z przejściem w tryb pracy zdalnej tylko ¼ badanych wskazała, że wydajność była na niższym poziomie, w większości przypadków była ona na zbliżonym poziomie co praca w trybie stacjonarnym. Patrząc systemowo na kwestie pracy urzędów podczas kryzysu uwidacznia się słabość w postaci niewystarczającej cyfryzacji urzędu czy brakach w oferowanych e-usługach. Z tej perspektywy konieczne jest dalsza realizacja z programów operacyjnych projektów podnoszących poziom cyfryzacji w urzędach, w szczególności w rozwoju infrastruktury (sprzętu) oraz rozwijaniu e-usług. Co więcej kryzys spowodowany pandemią COVID-19 pokazuje, że konieczne jest również szkolenie pracowników i kadry zarządzającej z zakresy pracy zdalnej. Nie mniej zagrożenie kolejną falą pandemii pod koniec 2020 wymaga przygotowania urzędów do gotowością przejścia w tryb pracy zdalnej i świadczenia usług na odległość.

7 Świadczone usługi online (e-usługi)

W obliczu epidemii, istotnym okazała się możliwość świadczenia usług online. Zapytaliśmy przedstawicieli JST, czy takie usługi skierowane do przedsiębiorców oferują. Bardzo duży odsetek odpowiedzi niezdecydowanych czy beztreściowych (36%) powoduje trudności interpretacyjne tego pytania. Bisko 1/3 respondentów potwierdziła, że takie usługi ich jednostka oferuje. Istotnie częściej obsługę online przedsiębiorców oferują jednostki z regionu warszawskiego stołecznego niż mazowieckiego regionalnego.

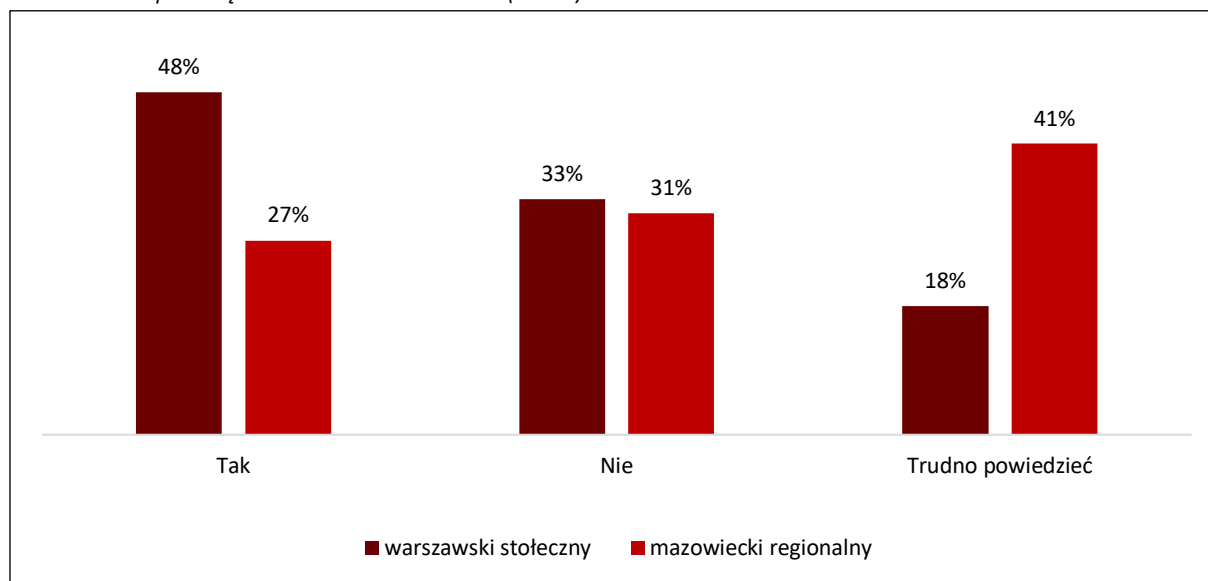
Wykres 26. Świadczenie e-usług

Źródło: Opracowanie własne Działu Badań i Analiz CZliTT PW. Pytanie: Czy Państwa Urząd świadczy usługi online (e-usługi) skierowane do przedsiębiorców? (n=135).

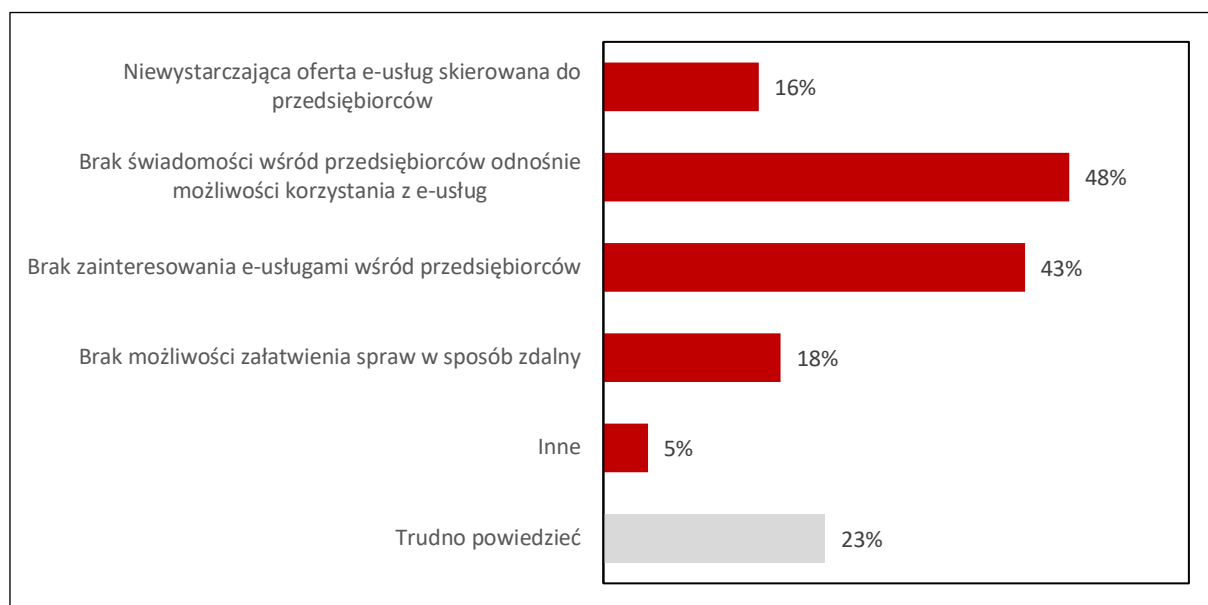
Wykres 27. Świadczenie e-usług w podziale na NUTS 2

Źródło: Opracowanie własne Działu Badań i Analiz CZIIIT PW. Pytanie: Czy Państwa Urząd świadczy usługi online (e-usługi) skierowane do przedsiębiorców? Podział na NUTS2 (n=135).

Tylko co trzecia jednostka samorządu terytorialnego świadczy usługi online dla przedsiębiorców, poprosiliśmy zatem o wskazanie jakie wiążą się z tym trudności. Najczęściej wskazywanymi przeszkodami dotyczącymi zdalnych usług są brak świadomości o możliwości korzystania (48%) oraz brak zainteresowania przedsiębiorców tego typu usługami (43%). Trudności pośrednio wynikające z niedostosowania samych urzędów wskazywane były rzadziej. Brak możliwości załatwienia spraw w sposób zdalny – 18% wskazań, oraz niewystarczająca oferta e-usług – 16%.

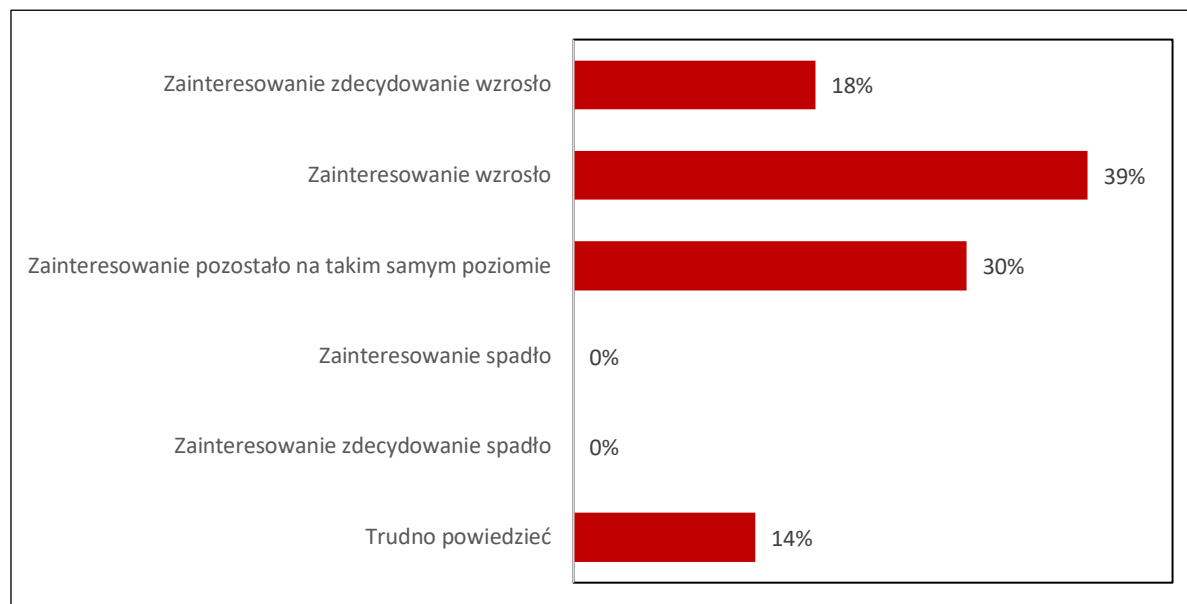
Wykres 28. Trudności związane z świadczeniem e-usług

Źródło: Opracowanie własne Działu Badań i Analiz CZIIIT PW. Pytanie: Z jakimi trudnościami związane jest świadczenie e-usług dla przedsiębiorców? Prosimy zaznaczyć, wszystkie odpowiedzi, które pasują (n=44).

Odpowiedzi respondentów wskazują na to, że zainteresowanie przedsiębiorców e-usługami wzrosło (57%). Nikt nie odnotował spadku popularności świadczeń zdalnych, choć część badanych nie potrafiła tego jednoznacznie stwierdzić (14%).

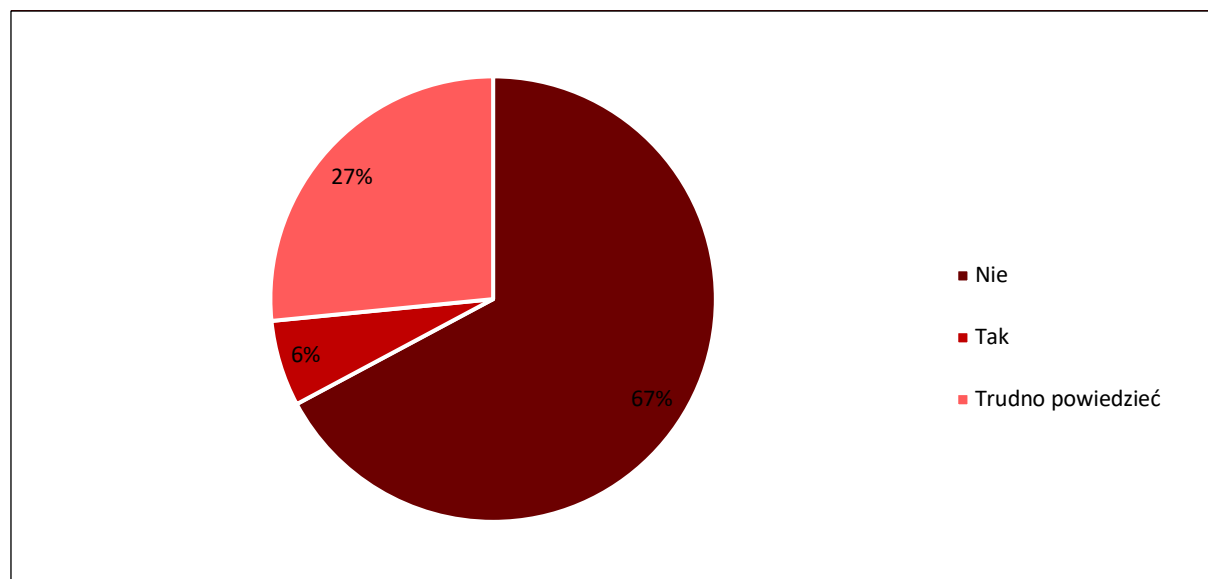
Wykres 29. Wpływ epidemii COVID-19 na zainteresowanie e-usługami

Źródło: Opracowanie własne Działu Badań i Analiz CZliTT PW. Pytanie: W jaki sposób stan epidemii wpłynął na zainteresowanie przedsiębiorców e-usługami? (n=44)

Zauważalny wzrost zainteresowania e-usługami nie przyczynił się jednak do wprowadzenia nowych rozwiązań umożliwiających korzystanie z nich. W trakcie stanu epidemii 2/3 jednostek nie podjęło żadnych działań umożliwiających świadczenie usług na odległość.

Wykres 30. Wpływ epidemii COVID-19 na wprowadzanie nowych e-usług

Źródło: Opracowanie własne Działu Badań i Analiz CZliTT PW. Pytanie: Czy w trakcie stanu epidemii COVID wprowadzili Państwo nowe rozwiązania umożliwiające świadczenie swoich usług na odległość? (n=120).

7.1 Podsumowanie i wnioski

Jak wskazało badanie tylko 1/3 badanych jednoznacznie wskazała, że ich urząd świadczy e-usługi dedykowane przedsiębiorcom. Co naturalne, w okresie pandemii COVID-19 zainteresowaniem tymi usługami wzrosło. Mimo to badani wskazali, że dwoma głównymi barierami są brak świadomości o możliwości korzystania (48%) oraz brak zainteresowania przedsiębiorców tego typu usługami. Z drugiej strony można wskazać na niski poziom dojrzałości e-usług, tylko 2/5 badanych urzędów, które świadczą e-usługi osiągają 4 poziom dojrzałości (transakcyjny). Prowadzi to do wniosku o dalszych inwestycjach w cyfryzację urzędów i podnoszeniu poziomu dojrzałości świadczonych e-usług.